

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

До друку та в світ
дозволю на підставі
«Єдиних правил», п. 2.6.14
Начальник організаційно-методичного
управління

В. Б. Юскаєв

Методичні вказівки
до написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи освітнього ступеня
«бакалавр»
для здобувачів спеціальності 292 «**Міжнародні економічні відносини**»,
освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Усі цитати, цифровий та
фактичний матеріал,
бібліографічні відомості перевірені,
запис одиниць
відповідає стандартам

Укладач

Л. І. Хомутенко

Відповідальний за випуск
Директор ННІ бізнесу, економіки та менеджменту

Ю.М. Петрушенко
Т.А. Васильєва

Суми
Сумський державний університет
2023

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Методичні вказівки

до написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи освітнього ступеня «бакалавр»
для здобувачів вищої освіти спеціальності 292 «**Міжнародні економічні відносини**»
освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Суми
Сумський державний університет
2023

Методичні вказівки до написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи освітнього ступеня «бакалавр» для студентів спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»: / укладач Л. І. Хомутенко. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 89 с.

Кафедра міжнародних економічних відносин ННІ БіЕМ

УДК 339.5

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	5
1.1. Кваліфікаційна робота, її мета та завдання.....	5
1.2. Наукове керівництво виконання кваліфікаційної роботи.....	7
2. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	8
2.1. Етапи та контроль виконання кваліфікаційної роботи.....	8
2.2. Вибір теми кваліфікаційної бакалаврської роботи та порядок її затвердження...	8
2.3. Функції здобувача під час написання кваліфікаційної бакалаврської роботи.....	9
2.4. Академічна доброчесність у кваліфікаційних роботах.....	10
3. РЕКОМЕНДОВАНА ТЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ.....	13
4. ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОПРАЦЮВАННЯ ЛІТЕРАТУРИ ЗА ОБРАНОЮ ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	18
5. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	19
6. ПРАВИЛА НАПИСАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	29
6.1. Загальні вимоги до написання та оформлення роботи.....	29
6.2. Правила оформлення ілюстративного матеріалу й таблиць.....	31
6.3. Правила оформлення формул та рівнянь.....	34
6.4. Правила оформлення додатків.....	35
6.5. Правила оформлення переліку.....	36
6.6. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела.....	36
6.7. Правила оформлення переліку джерел посилання.....	37
6.8. Виправлення помилок.....	38
6.9. Зовнішнє оформлення кваліфікаційної роботи.....	38
7. ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	39
7.1. Основні вимоги для проходження захисту кваліфікаційної роботи.....	39
7.2. Оцінювання керівником кваліфікаційної роботи.....	39
7.3. Зовнішня рецензія.....	40
8. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	42
9. ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Законодавство України про вищу освіту ґрунтується на Конституції України та складається із законів України «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту» та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку. Підготовка фахівців із вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми чи науковими програмами на трьох рівнях вищої освіти. Згідно з законом України «Про вищу освіту» форма підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр» відповідає першому рівню вищої освіти й шостому рівню Національної рамки кваліфікацій та передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю [2].

Відповідно до реалізації ступневості вищої освіти та затвердженого стандарту підготовки бакалаврів зі спеціальності «Міжнародні економічні відносини» завершальним етапом навчального процесу є написання та захист кваліфікаційної роботи. **«Кваліфікаційна робота»** – це вид підсумкової атестації, передбачено на завершальному етапі здобуття певного рівня вищої освіти для встановлення відповідності набутих здобувачами результатів навчання (компетентностей) вимогам стандартів вищої освіти» [2]. Отже, кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» є важливим етапом у підготовці фахівців, завершальною ланкою в єдиній системі теоретичного та практичного навчання студентів 4 курсу, у якій майбутній фахівець із міжнародних економічних відносин повинен продемонструвати ступінь своєї підготовленості за обраною спеціальністю, рівень загальної, наукової та фахової компетенції, творчий підхід до вирішення проблем у сфері міжнародної економічної діяльності.

Кваліфікаційна робота повинна ґрунтуватися на достатньому обсязі зібраного фактичного матеріалу, тому, підготовкою до написання кваліфікаційної роботи є виробнича та переддипломна практика. Виконана робота та її захист повинні довести, що студент оволодів методологією дослідження, в повному обсязі засвоїв теоретичний матеріал та оволодів практикою його використання у сфері міжнародної економічної діяльності; що він уміє використовувати літературні джерела, здатний робити узагальнення та висновки, користуватися економіко-математичними методами.

Методичні рекомендації призначені для надання всебічної методично-консультативної допомоги здобувачам вищої освіти, формулювання методичних порад та вказівок для належного виконання кваліфікаційної роботи освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» **освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини».**

1. БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1.1. Кваліфікаційна робота, її мета та завдання

Загальні вимоги щодо організації виконання, змісту, структури та оформлення кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти, регулює організацію підготовки та захисту кваліфікаційних робіт та розроблено з урахуванням вимог Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», нормативно-правових актів МОН України та інших уповноважених державних органів, внутрішньої нормативної бази з питань організації освітнього процесу містяться в «Положенні про кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти Сумського державного університету».

Кваліфікаційна робота є підсумковим оцінюванням освітньої програми, що вимагає демонстрації широкого спектру компетентностей і розуміння предметної сфери. Кваліфікаційна робота бакалаврського рівня являє собою самостійне дослідження, що виконуються на першому (бакалаврському) рівні, та мають передбачати розв'язання складної спеціалізованої задачі або практичної проблеми у сфері професійної діяльності та ґрунтується на поєднанні використання теоретичного аналізу передового світового та національного досвіду з умінням пристосувати його до вирішення конкретної проблеми. Кваліфікаційна робота бакалаврського рівня продовжує формувати, розвиває та закріплює дослідницькі аналітичні навички, вироблені здобувачами вищої освіти в процесі навчання. Кваліфікаційна бакалаврська робота повинна довести не лише знання здобувачем певних економічних законів, явищ та факторів, а також розуміння їх місця в процесі розвитку міжнародних економічних відносин. Кращою практикою є наявність в кваліфікаційній роботі дослідницької складової.

Метою підготовки кваліфікаційної роботи є:

- систематизація, закріплення та розширення теоретичних знань за спеціальністю та їх застосування під час вирішення конкретних науково-дослідницьких і економічних завдань;
- розвинення навичок проведення самостійної роботи та опанування методикою теоретичного дослідження й експериментування;
- з'ясування підготовленості здобувача вищої освіти під час вирішення передбачених у змісті проблем та питань;
- набуття практичного досвіду щодо аналізування одержаних результатів, формування власних висновків і пропозицій щодо об'єкта дослідження.

Метою конкретної кваліфікаційної роботи є поглиблене розроблення однієї з проблем організаційно-управлінської, господарсько-економічної, виробничо-комерційної діяльності підприємства та інших суб'єктів в аспекті міжнародної або зовнішньоекономічної діяльності.

В результаті виконання і захисту магістерської кваліфікаційної роботи передбачено, що здобувачі освіти досягають та демонструють такі програмні результати навчання:

ПР2 Вільно спілкуватися з професійних питань державною та іноземними мовами усно і письмово, фахово використовувати економічну термінологію.

ПР3 Використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, програмні пакети загального і спеціального призначення.

ПР4 Систематизовувати й упорядковувати отриману інформацію щодо процесів і явищ у світовому господарстві; оцінювати та пояснювати вплив ендегенних і екзогенних факторів на них; формулювати висновки і розробляти рекомендації з урахуванням особливостей національного і міжнародного середовища.

ПР6 Планувати, організовувати, мотивувати, оцінювати та підвищувати результативність колективної праці, здійснювати дослідження в групі під керівництвом лідера, з урахуванням вимог та особливостей сьогодення в умовах обмеженості часу.

ПР7 Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПР24 Обґрунтовувати вибір і застосовувати інформаційно-аналітичний інструментарій, економіко-статистичні методи обчислення, складні техніки аналізу та методи моніторингу кон'юнктури світових ринків.

ПР25 Презентувати результати дослідження на базі яких, розробляються рекомендації та заходи з адаптації до змін міжнародного середовища.

Кваліфікаційна робота бакалаврського рівня повинна містити: обґрунтування актуальності обраної теми; чітко визначені предмет та об'єкт дослідження; встановлені цілі дослідження та завдання із виконанням наукових досліджень, що забезпечать досягнення визначених цілей; короткий науково-аналітичний огляд інформаційних джерел, нормативно-правового матеріалу про виникнення та сучасний стан досліджуваної проблеми; критичний аналіз монографічних і періодичних наукових видань із теми дослідження; подання ключової інформації в зручній для сприйняття формі (таблиці, діаграми, ілюстрації тощо); самостійні дослідження, розрахунки, виконані із залученням сучасних інформаційних технологій, висновки, практичні рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення діяльності організацій, установ, підприємств чи державних органів.

У процесі виконання кваліфікаційної роботи, використовуючи набуті знання, бакалавр із міжнародних економічних відносин повинен продемонструвати вміння:

- проводити міжнародні та внутрішні дослідження міжнародної торговельної діяльності, добирати необхідну інформацію та складати статистичну звітність щодо міжнародних операцій;
- здійснювати аналіз макро- та мікросередовища, моніторинг основних конкурентів на світовому ринку;
- будувати комунікаційну мережу для обміну інформацією та зворотного зв'язку;
- аналізувати експортно-імпортні можливості підприємства та потребу у фінансових ресурсах;
- володіти методами оцінювання фінансової діяльності підприємства (організації) та розрахування показників ефективності міжнародної економічної діяльності;
- прогнозувати витрати виробництва та результати діяльності підприємства на короткотерміновий та довготерміновий періоди;
- уміти користуватися сучасними інформаційними технологіями в процесі здійснення досліджень та оформлення роботи;
- готувати публічні виступи, ділові переговори, вести ділове спілкування.

З огляду на вище зазначене, основними *завданнями* кваліфікаційної роботи бакалаврського рівня є:

- встановлення відповідності набутих здобувачем вищої освіти результатів навчання (компетентностей) вимогам освітньої програми, стандарту вищої освіти та Національної рамки кваліфікацій;
- визначення готовності та спроможності здобувача вищої освіти до самостійної роботи за спеціальністю;

– систематизація теоретичних знань, отриманих у процесі навчання за освітньою програмою, та їх практичне використання при вирішенні конкретних завдань у певній галузі професійної діяльності;

– демонстрація рівня оволодіння методикою досліджень та експерименту, використання сучасних технологій у процесі розв’язання завдань, які передбачені завданням на кваліфікаційну роботу.

– вивчення (поглиблення) та узагальнення теоретико-методологічних засад з обраного напрямку дослідження;

– проведення всебічного аналізу досліджуваної проблеми із застосуванням сучасного аналітичного інструментарію;

– розроблення та оцінювання альтернативних підходів до вирішення визначених проблем;

– обґрунтування запропонованих рішень із використанням ситуаційного аналізу;

– демонстрація навичок створення наочної презентації та вміння доповідати основні результати дослідження в процесі публічного захисту.

Повнота та особливості реалізації цих завдань залежать від напрямку дослідження, сфери діяльності підприємства та його специфічних рис. Конкретні завдання кваліфікаційної роботи залежать від її орієнтації (практична чи науково-дослідницька) та об’єкта дослідження. Робота повинна мати переважно практичну орієнтацію, коли головним завданням є пошук та обґрунтування ефективних методів міжнародної та зовнішньоекономічної діяльності, митної діяльності конкретної фірми, підприємства, митної установи.

Окремим здобувачам за погодженням із кафедрою та науковим керівником надається право виконувати кваліфікаційну роботу науково-дослідницької орієнтації. У такому разі головне завдання полягає в поглибленому вивченні відповідних теоретичних моделей, пошуку методів їх адаптації до умов розвитку міжнародного бізнесу в Україні, а головним критерієм оцінювання стане наявність елементів наукової новизни.

Зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи передбачає:

– дослідження конкретних шляхів, методів і форм організації, управління та регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб’єктів ринкових відносин на основі глибокого вивчення теорії і практики зовнішньоекономічної та міжнародної економічної діяльності підприємства, функціонування основних сфер світового господарства;

– виявлення основних резервів і напрямків розвитку міжнародної або зовнішньоекономічної діяльності підприємств, підвищення її ефективності на основі глибокого аналізу сукупності результатів і показників їх діяльності;

– визначення способів виробничого й науково-технічного співробітництва, тенденцій розвитку світової економіки, національних та регіональних економік;

– одержання результатів, що мають теоретичне, прикладне або науково-методичне значення.

Із метою забезпечення одержання принципів академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційних робіт автор кваліфікаційної роботи повинен дотримуватися етичних принципів та визначених правил і норм законодавства про авторське право, якими керуються учасники освітнього процесу під час навчання.

Кваліфікаційна робота здобувача на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» має стати певним підсумком його навчальної діяльності протягом усього періоду навчання, мати

логічний, доказовий, аргументований характер а її рівень і захист повинні підтвердити отримані знання і набуті практичні навички.

1.2. Наукове керівництво виконання кваліфікаційної роботи

Керівництво та консультування виконання кваліфікаційної роботи здійснюють професори, доценти та найбільш кваліфіковані й досвідчені викладачі кафедри.

Основними *завданнями* наукового керівника кваліфікаційної роботи є:

- консультування здобувачів вищої освіти з питань вибору теми роботи, розроблення її плану, підготовки окремих розділів;
- надання здобувачам вищої освіти допомоги у визначенні переліку питань, які вони повинні зібрати та вивчити для написання роботи;
- видача здобувачеві вищої освіти завдання на кваліфікаційну бакалаврську роботу із зазначенням термінів виконання кожного розділу;
- надання рекомендацій щодо пошуку спеціальної, нормативної літератури та вивчення інформаційних джерел за обраною темою кваліфікаційної бакалаврської роботи;
- здійснення організаційної й науково-методичної допомоги шляхом проведення консультацій;
- здійснення контролю за дотриманням графіка виконання кваліфікаційної роботи;
- контроль якості кваліфікаційної бакалаврської роботи;
- перевірка оформлення виконаної кваліфікаційної роботи відповідно до вимог кафедри;
- підготовка відгуку на кваліфікаційну роботу з ґрунтовною характеристикою;
- ухвалення рішення про готовність кваліфікаційної бакалаврської роботи до захисту, що підтверджується відповідним підписом на титульному аркуші.

Науковий керівник повинен допомогти здобувачу вищої освіти визначити найбільш ефективні способи дослідження, всебічно стимулювати творчість і самостійність під час виконання ним бакалаврської роботи.

У міру написання окремих розділів здобувач вищої освіти подає їх науковому керівнику на перевірку, виправляє та вносить доповнення в разі необхідності, звітує керівнику про готовність роботи.

Науковий керівник проводить систематичні консультації, перевіряє виконання завдань, контролює хід роботи, інформує кафедру про виконання студентом кваліфікаційної бакалаврської роботи, надає відповідний відгук.

2. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Етапи та контроль виконання кваліфікаційної роботи

Виконання кваліфікаційної роботи та її захист складається з таких основних етапів:

- 1) закріплення керівника роботи, вибір і затвердження теми;
- 2) формулювання та затвердження завдання щодо кваліфікаційної бакалаврської роботи;
- 3) складання графіка виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи із зазначенням термінів виконання;
- 4) вивчення джерел науково-методичної та навчальної інформації за обраною темою дослідження;
- 5) проходження виробничої практики, опрацювання фактичного матеріалу, звітної та статистичної фінансово-економічної інформації, складання та захист звіту про проходження виробничої практики;
- 6) написання та оформлення кваліфікаційної бакалаврської роботи до встановлених вимог;
- 7) рецензування кваліфікаційної бакалаврської роботи, подання роботи на кафедру;
- 8) проходження нормоконтролю;
- 9) підготовка до публічного захисту та захист кваліфікаційної бакалаврської роботи.

Для контролю за організацією виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи кафедра складає план-графік організації виконання кваліфікаційних бакалаврських робіт. Графік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи затверджують на початку навчального року, а його додержання контролює керівник кваліфікаційної бакалаврської роботи та є одним із критеріїв, що формують оцінку виконаної роботи. У разі порушення графіка здобувач вищої освіти може бути недопущений до захисту роботи.

2.2. Вибір теми кваліфікаційної бакалаврської роботи та порядок її затвердження

Першим етапом у написанні кваліфікаційної бакалаврської роботи є вибір теми. Вибір повинен бути усвідомленим і зваженим, обумовленим урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів здобувача вищої освіти, або логічним продовженням попередніх наукових досліджень: курсових робіт, рефератів, повідомлень на наукових студентських семінарах, конференціях та ін.

Кафедра міжнародних економічних відносин розробляє та затверджує базовий перелік тем кваліфікаційних бакалаврських робіт, який щорічно переглядають і доповнюють з урахуванням змін, що віддзеркалюють сучасний стан і проблематику міжнародних економічних відносин, а також відповідних вимог чинного законодавства. Водночас враховують спрямованість науково-дослідної роботи кафедри, а також визначають перелік виробничо-комерційних структур, установ та організацій, які є базовими для проходження практики.

Теми кваліфікаційних бакалаврських робіт вибирають із розробленого кафедрою переліку та й погодженням із науковим керівником можуть бути скореговані відповідно до умов практики або місця постійної роботи здобувача.

В окремих випадках здобувачам надають право вільного вибору теми, у разі обґрунтування доцільності її розроблення. При цьому тема кваліфікаційної бакалаврської роботи повинна бути актуальною, мати теоретичне та практичне значення, відповідати сучасному стану й перспективам розвитку економічної науки та підприємницької практики. Назва роботи повинна відповідати фаху й сутності наукової проблеми, яку намагається вирішити студент, указувати на ціль та завершеність дослідження.

Неприпустимим є вибір однієї теми двома студентами, які обрали одне місце проходження практики.

Закріплення теми наукового дослідження відбувається на підставі письмової заяви на ім'я завідувача випускової кафедри (**ДОДАТОК А**) і затверджується наказом ректора СумДУ після подання кафедрою відповідної інформації.

Керівник допомагає студенту в упорядкуванні плану кваліфікаційної бакалаврської роботи та формує завдання на кваліфікаційну бакалаврську роботу, що затверджується завідувачем кафедри.

Перелік рекомендованих кафедрою міжнародних економічних відносин тем наведений у п. 3.

2.3. Функції здобувача під час написання кваліфікаційної бакалаврської роботи

До виконання кваліфікаційної роботи допускають здобувачів вищої освіти, які закінчили теоретичний курс навчання й не мають академічної заборгованості.

1. У процесі виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи здобувач вищої освіти повинен:

- вивчити наукову літературу за темою роботи;
- виявити хист і навички правильного застосовування теоретичних положень наукових дисциплін;
- грамотно виконувати розрахунки та вміти використовувати сучасні засоби оброблення інформації;
- уміти аналізувати стан розроблювальної теми, критично оцінювати питання та обґрунтовувати свою позицію;
- логічно формулювати думки, чітко викладати матеріал, наводити стислі та точні формулювання;
- аргументовано викладати свої пропозиції, забезпечувати обґрунтованість і доказовість висновків та рекомендацій.

2. Обов'язковою передумовою якісного виконання кваліфікаційної роботи є чітка організація роботи випускника, розпочинаючи з моменту вибору теми й закінчуючи поданням кваліфікаційної роботи для захисту до ЕК. Початком роботи над кваліфікаційною роботою є затвердження теми роботи. Одержавши завдання, здобувач спільно з науковим керівником повинен розробити план роботи та календарний графік, у якому зазначений перелік основних етапів і терміни їх виконання.

3. У процесі підготовки роботи здобувач збирає, узагальнює та систематизує матеріал, розробляє проектні пропозиції з обраної теми, виконує всі необхідні розрахунки, перевіряє та обґрунтовує свої висновки і пропозиції, графічний та ілюстративний матеріали.

4. Здобувач вищої освіти щотижня зобов'язаний звітувати про виконану роботу перед керівником. За ухвалені в роботі рішення та за правильність усіх даних відповідає студент – автор кваліфікаційної роботи. У разі незгоди з рекомендаціями керівника або консультантів

студент має право відстоювати ухвалені рішення під час захисту кваліфікаційної роботи в ЕК.

5. Електронний варіант роботи автор подає особисто на випускову кафедру для формування репозитарію кваліфікаційних робіт бакалаврів та магістрів. Роботу студентом записує на електронний носій інформації. На електронному носії повинні міститися файл із текстом кваліфікаційної роботи (ім'я файла має розпочинатися з прізвища автора, а далі назва типу роботи (н-д: кваліфікаційна робота бакалавра). Лише після цього процедура нормоконтролю (звісно після перегляду роботи на додержання вимог щодо оформлення результатів дослідження) може вважатися завершеною. Репозитарій кваліфікаційних робіт кафедри формує електронну інформаційну базу кваліфікаційних робіт університету.

2.4. Академічна доброчесність у кваліфікаційних роботах

Для запобігання порушенню принципів академічної доброчесності, забезпечення додержання принципів прозорості та публічності, **кваліфікаційну роботу** здобувача освіти **перевіряють на плагіат**. Перевірку роботи на плагіат здійснює уповноважена особа на кафедрі.

Здобувач вищої освіти, автор бакалаврського кваліфікаційного дослідження, самостійно виконує роботу, несе відповідальність за відомості, викладені в дослідженні, ухвалені рішення та правильність проведених розрахунків. Для убезпечення себе від порушень норм академічної доброчесності, студент повинен ознайомитися із Законом України «Про освіту», щоб мати певні компетентності з академічної доброчесності та академічного письма.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту»: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими повинні керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Порушення принципів академічної доброчесності автором кваліфікаційної роботи може бути пов'язане із запозиченням чужих текстів і результатів дослідження та подання їх як власних здобутків, із використанням недостовірної інформації, фальсифікацією статистичних даних, відсутністю посилання на джерела інформації в разі використання сторонніх ідей, тверджень та відомостей.

Конкретними фактами порушенням академічної доброчесності у кваліфікаційних роботах згідно Закону України «Про освіту» можуть бути: 1) *академічний плагіат* – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, одержаних іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства»; 2) *фабрикація* – «вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях»; 3) *фальсифікація* – «свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень». Також студенти можуть вдаватися до 4) *самоплагіату*, тобто використання власних попередніх напрацювань в іншому контексті, без посилань на опубліковані раніше наукові роботи.

Конкретно плагіат у кваліфікаційних роботах може проявлятися в такому: «клонуванні» роботи (коли виконавець роботи повністю, слово за словом, видає чужі результати дослідження за свої власні); використання «ефекту CTRL-C, CTRL-V» (виконавець роботи копіює частину тексту з одного джерела, не змінюючи її); перефразовування ідей та тверджень, запозичених з інших джерел; запозичення частин тексту, результатів дослідження з власних, раніше опублікованих праць, без посилання на них (особливо характерно проявляється у разі, коли бакалаврська робота є продовженням розпочатих досліджень на етапі виконання курсової роботи); використання в роботі цілого ряду матеріалів, узятих з інших джерел без належного їх цитування; використання в дослідженні цитат із посиланням на неіснуючі джерела або подання неточної інформації про джерела. Неприпустимо, коли виконавець кваліфікаційної роботи надмірно захоплюється цитуванням інших авторів (навіть за умови правильності його оформлення), переповнюючи цим текст роботи та позбавляючи її оригінальності. Також необхідно відходити від подання правильної цитати із занадто тісною залежністю від її початкової редакції в оригінальному тексті [7, с. 5].

В університеті перевірку академічних текстів на плагіат здійснюють за допомогою програмного забезпечення Strike Plagiarism, яке надано бібліотеці на умовах відповідного договору з компанією-розробником програмного забезпечення.

Факт перевірки кваліфікаційної випускної роботи на наявність співпадань засвідчується підписом керівника роботи на титульній сторінці, а також оформлюється відповідним протоколом аналізу звіту подібності науковим керівником, згенерованим Системою виявлення та запобігання плагіату.

Протокол аналізу містить інформацію про автора роботи та назви кваліфікаційної роботи магістра, а також інформацію про два критерії подібності та коефіцієнт тривоги.

Коефіцієнт тривоги визначає кількість слів, які містять букви з інших алфавітів, що може бути свідченням спроби приховати запозичений текст.

Після аналізу Звіту подібності керівник кваліфікаційної роботи констатує одне з таких тверджень:

- виявлені в роботі запозичення є сумнівними й не мають ознак плагіату. У зв'язку з чим визнаю роботу самостійною та допускаю її до захисту;
- виявлені в роботі запозичення не мають ознак плагіату, але їх надмірна кількість викликає сумніви щодо цінності роботи по суті та відсутності самостійності її автора. У зв'язку з чим, робота повинна бути знову відредагована з метою обмеження запозичень;
- виявлені в роботі запозичення є недобросовісними та мають ознаки плагіату, або в ній містяться навмисні спотворення тексту, що вказують на спроби приховування недобросовісних запозичень. У зв'язку з чим, не допускаю роботу до захисту.

Із метою забезпечення додержання принципів академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи встановлено такі вимоги до рівня унікальності кваліфікаційних робіт:

- до 5 – 25 % роботи може бути відведено на цитування;
- роботи, що мають низький рівень унікальності (65–75 %), допускаються до захисту як виключення але не можуть претендувати на оцінку «відмінно». За наявності рівня унікальності 65–75 % наукові керівники перевіряють відповідні джерела інформації, коректність посилань та у відгуку зазначають причини (наприклад, компіляція із власних наукових статей студента).

За порушення академічної доброчесності у кваліфікаційних роботах їх автори можуть бути притягнені до відповідальності: повторне проходження захисту; зняття роботи із

захисту з правом її коригування та повторення процедури захисту через рік; відрахування з університету [11]. Порядок виявлення фактів порушення академічної доброчесності, види відповідальності, а також заходи з попередження таких порушень визначені «Положенням про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Сумському державному університеті» та «Кодексом академічної доброчесності Сумського державного університету».

3. РЕКОМЕНДОВАНА ТЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

1. Умови та фактори забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах глобальної конкуренції (на прикладі конкретної країни).
2. Особливості взаємодії суб'єктів міжнародних економічних відносин в умовах глобальної конкуренції.
3. Особливості розвитку світового виробництва в умовах глобалізації (на прикладі конкретної галузі).
4. Передумови та фактори розвитку міжнародної спеціалізації України.
5. Розвиток виробничого кооперування та міжнародної спеціалізації в умовах глобалізації (на прикладі галузі, або окремих товарних груп, підгруп).
6. Сучасні тенденції спеціалізації країн на світових ринках (на прикладі сегмента світового ринку, або країнової спеціалізації).
7. Розвиток світових товарних ринків в умовах глобалізації (на прикладі конкретної групи товарів).
8. Конкурентні позиції українських підприємств на світових товарних ринках (на прикладі конкретної галузі).
9. Формування кластерів: світовий досвід і вітчизняна практика.
10. Зовнішні торговельні відносини України (з будь-якою країною за вибором).
11. Місце України на світовому ринку товарів.
12. Місце України на світовому ринку послуг.
13. Конкурентоспроможність товарного експорту України на світовому ринку.
14. Розвиток українсько-китайського економічного співробітництва в контексті реалізації національних інтересів країн.
15. Способи підвищення конкурентних позицій України на світовому ринку фінансових послуг.
16. Методи поліпшення конкурентних позицій України на світовому ринку металопродукції.
17. Методи поліпшення конкурентних позицій України на світовому ринку хімічної продукції.
18. Шляхи нарощення конкурентних переваг України на світовому ринку агропромислової продукції.
19. Шляхи підвищення конкурентних переваг України на світовому ринку туристичних послуг.
20. Напрями забезпечення конкурентних позицій України на світовому ринку високотехнологічної продукції.
21. Напрями забезпечення конкурентних позицій України на світовому ринку продуктів інтелектуальної власності.
22. Формування глобальних ринків хімічної продукції.
23. Формування глобальних ринків металопродукції.
24. Формування глобальних ринків продукції автомобілебудування.
25. Інноваційні фактори міжнародної конкурентоспроможності країни (на прикладі конкретної країни).
26. Міжнародна конкурентоспроможність національної освіти (на прикладі конкретної країни, або університетів).
27. Інструменти та механізми регулювання міжнародної торгівлі товарами в системі СОТ.
28. Реалізація національних економічних інтересів України в системі СОТ.

29. Експортний потенціал України та напрямки його реалізації.
30. Науково-технічний потенціал України та його реалізація в міжнародному співробітництві.
31. Науково-виробниче й торговельне співробітництво України з країнами Близького Сходу.
32. Міжнародне науково-технологічне співробітництво: форми, масштаби та напрямки розвитку.
33. Розвиток глобального ринку інформаційно-комунікаційних технологій.
34. Розвиток міжнародного трансферу технологій у світогосподарських зв'язках.
35. Товарні марки в структурі світового ринку об'єктів інтелектуальної власності.
36. Іноземне інвестування в економіку України: масштаби, структура, ефективність.
37. Прямі іноземні інвестиції як фактор соціально-економічного розвитку країн (регіону).
38. Іноземне інвестування українського бізнесу.
39. Транснаціоналізація науково-технологічного співробітництва.
40. Міжнародний лізинг у системі транснаціонального бізнесу.
41. Консалтингова діяльність у системі міжнародного бізнесу.
42. Виставково-ярмаркова діяльність у системі міжнародного бізнесу.
43. Роль аутсорсингу в забезпеченні конкурентоспроможності міжнародних корпорацій.
44. Вплив національного соціокультурного середовища на діяльність міжнародних компаній.
45. Управління інвестиційними ризиками транснаціональних корпорацій.
46. Управління валютними ризиками в міжнародному бізнесі.
47. Особливості формування українських транснаціональних корпорацій.
48. Особливості розвитку спільних підприємств (на прикладі конкретної країни).
49. Стратегічні альянси в системі глобальних конкурентних відносин .
50. Розвиток спеціальних економічних зон та їх роль у формуванні міжнародної конкурентоспроможності України.
51. Міжнародні злиття та поглинання (на прикладі певної компанії, або конкретної галузі).
52. Механізм взаємодії транснаціональних корпорацій із національними економіками країн світу.
53. Напрямки диверсифікації економічних відносин України з країнами Європейського Союзу.
54. Євроінтеграційна стратегія України: інституційні та політико-правові засоби її реалізації.
55. Транскордонне співробітництво в системі міжнародних економічних відносин.
56. Формування висококваліфікованого сегмента світового ринку праці.
57. Інтелектуальний капітал: міжнародний досвід і проблеми розвитку в Україні.
58. Україна в міжнародних міграційних процесах.
59. Напрями та інструменти регулювання міжнародних міграційних процесів.
60. Міграційний капітал у системі зовнішнього фінансування національних економік .
61. Національні та міжнародні інститути регулювання світового ринку праці.
62. Розвиток співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями (на прикладі певної організації).
63. Вигоди та ризики співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями.
64. Ефективність діяльності міжнародних банків регіонального розвитку.
65. Стійкість національних фінансових систем в умовах світової фінансової кризи.
66. Розвиток національного ринку банківських послуг в умовах глобалізації.
67. Досвід застосування системи міжнародних розрахунків в Україні.

68. Розвиток фондового ринку України та його взаємозв'язок з міжнародним фондовим ринком.
69. Валютний ринок України як складовий сегмент світового фінансового ринку.
70. Платіжний баланс України та його роль у механізмі валютного регулювання.
71. Розвиток валютного ринку України.
72. Тенденції розвитку світового валютного ринку Форекс.
73. Транснаціональні корпорації та їх роль у сучасних міжнародних економічних відносинах.
74. Перспективи активізації співробітництва України та Європейського Союзу.
75. Перспективи активізації співробітництва України та Євразійського Союзу.
76. Розвиток міжнародного економічного співробітництва України з (країна на вибір).
77. Оцінка впливу іноземних інвестицій на економічний розвиток Сумської області.
78. Організація та регулювання міжнародної інвестиційної діяльності в Сумській області.
79. Удосконалення управління фінансовими ресурсами місцевих органів влади (на прикладі конкретної країни).
80. Методика формування та аналіз місцевого бюджету (на прикладі конкретної країни).
81. Удосконалення методів фінансування соціально-економічних програм органів місцевого самоврядування (на прикладі зарубіжних країн).
82. Біржові кризи та їх вплив на світовий фондовий ринок.
83. Аналіз тенденцій розвитку міжнародних фондових бірж.
84. Аналіз тенденцій розвитку міжнародних товарних бірж.
85. Аналіз тенденцій розвитку міжнародних валютних бірж.
86. Фінансові методи та моделі регулювання соціально-економічних процесів у західних державах.
87. Становлення та розвиток фінансових систем зарубіжних країн.
88. Регулювання державного боргу в зарубіжних країнах.
89. Світова фінансово-економічна криза та її вплив на стан та структуру фінансової системи Європейського Союзу або (на прикладі країн-членів Європейського Союзу).
90. Удосконалення фінансової системи (на прикладі зарубіжних країн).
91. Роль місцевих фінансів у соціально-економічному розвитку регіону (на прикладі зарубіжних країн).
92. Роль міжнародних бірж у світовій економічній системі.
93. Удосконалення бюджетної політики (в певній країні).
94. Структурні чинники платіжного балансу України.
95. Аналіз експортної діяльності України в макро- та мікроекономічних вимірах.
96. Чинники розвитку зовнішньої торгівлі України.
97. Специфіка експортного потенціалу України.
98. Імпортна політика: загальні цілі та актуальні проблеми України.
99. Роль офшорів у структуруванні міжнародних валютно-фінансових потоків.
100. Інвестиційна складова міжнародної конкурентоспроможності національної економіки.
101. Роль технопарків і технополісів у розбудові інноваційного середовища економіки: міжнародний досвід та практика України.
102. Антидемпінгове регулювання в системі зовнішньоекономічних зв'язків України.
103. Митно-тарифне регулювання як фактор національної економічної безпеки.
104. Торговельна політика України в контексті інтеграційних напрямів розвитку.
105. Мінерально-сировинні ресурси в міжнародній торговельній діяльності України.
106. Екологічні обмеження зростання економіки України в контексті сучасної глобалістики.

107. Екологічні пріоритети розвитку сучасної відкритої економіки України.
108. Особливості національного енергоспоживання в контексті глобальних тенденцій.
109. Валютні ризики та їх страхування в міжнародній підприємницькій діяльності.
110. Диверсифікація сучасних форм міжнародного кредитування.
111. Українські експортери на міжнародних регіональних ринках (на прикладі конкретного ринку).
112. Зовнішній борг країни та методи його оптимізації.
113. Розвиток міжнародного прямого інвестування української економіки (економіки іншої країни чи групи країн).
114. Розвиток міжнародного портфельного інвестування в системі міжнародних фінансових потоків.
115. Розвиток форм діяльності суб'єктів господарювання України у світових фінансових центрах.
116. Платіжний баланс та його вплив на динаміку економічного зростання країни.
117. Розвиток міжнародного транзитного потенціалу України.
118. Роль міжнародних валютно-фінансових організацій у кредитуванні малого та середнього бізнесу в Україні.
119. Світові фінансові кризи, їх прояви, наслідки та заходи попередження.
120. Розвиток форм діяльності українських суб'єктів господарювання на світовому ринку деривативів.
121. Розвиток форм діяльності українських банків на міжнародному кредитному ринку.
122. Роль системи матеріальних стимулів вищого керівництва в управлінні транснаціональною корпорацією.
123. Управління персоналом у транснаціональній корпорації.
124. Управління міжнародною компанією на основі принципів корпоративного управління.
125. Оптимізація організаційної структури транснаціональної корпорації.
126. Розвиток діяльності міжнародної фірми на основі вдосконалення механізму ухвалення рішень.
127. Моделі корпоративного управління в діяльності міжнародної корпорації.
128. Роль міжнародних економічних організацій у розвитку економіки (на прикладі конкретної країни).
129. Значення діяльності міжнародних валютно-фінансових організацій у забезпеченні сталого довгострокового розвитку національних економік (на прикладі окремих економік).
130. Вплив міжнародних економічних організацій на процес трансформування економіки України.
131. Вплив світового ринку фінансових послуг на розвиток національних банківських систем.
132. Криза на світовому й національному фінансовому ринку та методи її раннього попередження.
133. Роль МВФ у регулюванні міжнародних валютно-кредитних відносин на сучасному етапі.
134. Ефективність позик міжнародних фінансових організацій (МВФ, МБРР тощо) для розвитку економіки України.
135. Сучасна валютно-фінансова система та проблеми її реформування.
136. Проблеми та перспективи розвитку інтеграційних процесів в Україні.

137. Вплив нестабільності світових фінансових ринків на розвиток банківської системи України.
138. Глобалізація світових фінансових потоків як характеристика сучасного етапу розвитку світової валютної системи.
139. Особливості діяльності вітчизняних банків на міжнародних ринках капіталів та послуг.
140. Формування маркетингової товарної політики підприємства при виході на міжнародний ринок.
141. Організація маркетингових досліджень на підприємствах під час виходу на міжнародний ринок.
142. Сучасні технології товарно-марочної політики в межах міжнародного маркетингу підприємства.
143. Маркетинг інновацій у міжнародному бізнесі.
144. Комунікаційна політика в міжнародному бізнесі.
145. Управління організаційною культурою на підприємствах, що здійснюють міжнародну економічну діяльність.
146. Упровадження рекламних заходів під час виходу підприємства на міжнародний ринок.
147. Аналіз інвестиційної активності іноземних інвесторів в контексті прямого іноземного інвестування. Analysis of investment activity of foreign investors in the context of direct foreign investment.
148. Інвестиційні процеси в Україні в контексті прямого іноземного інвестування. Investment processes in Ukraine in the context of direct foreign investment

4. ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО ОПРАЦЮВАННЯ ЛІТЕРАТУРИ ЗА ОБРАНОЮ ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Робота над кваліфікаційною бакалаврською роботою розпочинається з пошуку та опрацювання літературних джерел з обраної тематики дослідження. Основними завданнями огляду літератури є: ознайомлення з матеріалами за темою, вибір найцікавіших досліджень та найістотніших результатів; виявлення напрямів дослідження та одержання вихідного матеріалу для написання кваліфікаційної роботи.

Пошук літератури необхідно розпочинати з відділу каталогів та залу періодики. Студент здійснює систематизацію та аналіз науково-методичної літератури, до якої належать матеріали, надруковані в різних зарубіжних і вітчизняних виданнях (підручники, посібники, монографії, публікації в періодичних професійних виданнях, реферативних журналах, інформація з мережі Інтернет). Особливу увагу потрібно звернути на інформацію, опубліковану в періодичній пресі, де подано відомості про результати останніх наукових досліджень і впровадження їх у практику. Реферативний огляд і попереднє критичне оброблення джерел інформації становить основу для підготовки теоретичного розділу кваліфікаційної роботи.

Під час підготовки до написання кваліфікаційної бакалаврської роботи нагальним є опрацювання нормативних джерел та спеціальної літератури з обраної тематики. Обов'язково вивчають і критично осмислюють Закони України, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів України, накази галузевого міністерства, нормативні документи органів місцевого самоврядування.

Під час роботи з літературними джерелами їх анотують, здійснюють їх реферування та узагальнення відповідно до плану роботи.

Після вивчення нормативної бази й літературних джерел здобувач приступає до збирання та оброблення практичного матеріалу. Збір практичного матеріалу проводять на об'єкті (підприємстві, установі, організації), визначеному за базу переддипломної практики.

Джерелами такої інформації є планові та звітні показники фінансово-господарської, зовнішньоекономічної діяльності, документація статистичної, бухгалтерської та поточної звітності, результати вибіркового спостережень, опитувань фахівців підприємства. Цю інформацію студент збирає під час переддипломної практики й на її основі складає звіт із переддипломної практики.

Матеріали про результати діяльності підприємства (організації, установи), на базі якого виконують кваліфікаційну бакалаврську роботу, повинні бути належним чином систематизовані, згруповані, оброблені та подані в роботі у вигляді таблиць, графіків, рисунків. Поданий статистичний матеріал має висвітлювати об'єктивну інформацію про реальний стан зовнішньоекономічної та міжнародної економічної діяльності підприємства та окремих проблемних питань. За достовірність інформації та обґрунтованість рішень відповідальність несе студент.

В окремих ситуаціях, погоджених із науковим керівником кваліфікаційної бакалаврської роботи, коли обрана тема має характер теоретичних досліджень і на базі практики відсутні відповідні практичні матеріали, студент може використовувати статистичний матеріал, проводити аналіз зарубіжного досвіду, робити висновки, керуючись результатами наукових розробок провідних установ та організацій, відомих науковців у сфері міжнародної економічної діяльності.

5. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота випускника-бакалавра повинна мати доказовий, аргументований характер і відповідати таким вимогам: містити глибокий самостійний аналіз досліджуваної теми; усі частини дипломної роботи повинні бути логічно взаємозв'язані та обґрунтовані; бути належно оформленою й мати всі необхідні супровідні документи.

Загальний обсяг кваліфікаційної бакалаврської роботи має бути близько 25–30 сторінок друкованого тексту, без урахування списку джерел інформації та додатки.

Мова кваліфікаційної бакалаврської роботи – державна, стиль – науковий, чіткий, без орфографічних і синтаксичних помилок.

Кваліфікаційна бакалаврська робота повинна містити такі структурні частини:

а) вступну частину;

- 1) титульний аркуш;
- 2) індивідуальне завдання на кваліфікаційну роботу;
- 3) анотація; (1,0-2,0 тис. знаків).

Якщо захист роботи відбувається англійською обсяг анотації складає 6-8 тис. знаків;

4) зміст;

б) основну частину

- 1) вступ;
- 2) змістову частину роботи (суть роботи);
- 3) висновки;
- 4) список використаних джерел.

в) додатки.

Додатки розміщують після основної частини звіту.

Приклади складання структурних елементів кваліфікаційної бакалаврської роботи наведені в додатках методичних рекомендацій:

- **титульний аркуш** (зразок наведено в **додатку Б**);
- **індивідуальне завдання** на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи (зразок наведено в **додатку В**);
- анотація (зразок наведено в **додатку Г**);
- **зміст** (зразок наведено в **додатку Д**);
- перелік скорочень, умовних позначень, термінів (за необхідності);
- вступ;
- **змістова частина (містить 2 або 3 розділи):**
 - перший (теоретичний) / (теоретико-методичний) розділ;
 - другий (аналітичний) / (аналітично-конструктивний) розділ;
 - третій (конструктивний) розділ;
- висновки;
- список використаних джерел (зразок наведено в **додатку Н**);
- **додатки** (зразок наведено в **додатку М**);

До кваліфікаційної бакалаврської роботи обов'язково додають:

- **інформаційну довідку** (зразок наведено в **додатку Ж**);

– **відгук** кваліфікаційної бакалаврської роботи керівником (зразок наведено в **додатку П**);

– **зовнішню рецензію** на кваліфікаційну бакалаврську роботу (зразок наведено в **додатку Р**);

– електронний варіант кваліфікаційної бакалаврської роботи та презентація її результатів на захисті.

Титульний аркуш кваліфікаційної бакалаврської роботи оформляються за встановленим зразком відповідно до **додатку Б**. Тему роботи потрібно зазначити ідентично темі, затвердженій наказом ректора. У разі невідповідності роботу до захисту не приймають. На титульному аркуші зазначають підпис, ініціали і прізвище виконавця роботи та його наукового керівника.

Належним чином оформлене та підписане **завдання на кваліфікаційну бакалаврську роботу** подають відразу за титульним аркушем. За затвердженою темою кваліфікаційної роботи керівник розробляє завдання на бакалаврську роботу із зазначенням термінів виконання (**додаток В**) відповідно до запропонованого студентом розгорнутого плану роботи. Його обов'язково обговорюють та узгоджують із керівником. План повинен відповідати темі дослідження, мати чітку логіку поєднання теоретико-методичної, аналітичної та конструктивної частин.

У завданні зазначають:

- тему;
- перелік питань, що належить розробити (обґрунтувати);
- завдання до аналітично-розрахункової частини;
- дату видачі завдання;
- термін подання студентом окремих розділів та закінченої роботи.

Завдання щодо виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи підписане студентом та керівником роботи, в призначений термін подається на затвердження завідувачу кафедри. Його оформлюють в одному примірнику, який видають студенту.

Документом, у якому стисло подають опис основних аспектів досягнень студента-виконавця кваліфікаційної бакалаврської роботи є **анотація**. Обсяг анотації повинен становити 1,0 – 2,0 тис. друкованих знаків, яка подається державною мовою. Його розміщують за завданням на бакалаврську роботу (**додаток Г**). Якщо захист кваліфікаційної роботи буде проводитися англійською мовою, обсяг анотації – від 6 до 8 тис. друкованих знаків англійською мовою.

Анотація містить такі обов'язкові елементи:

- відомості про обсяг звіту, кількість частин звіту, рисунків, таблиць, додатків, джерел згідно з переліком посилань (наводять усі відомості, зокрема дані додатків);
- обґрунтування актуальності теми роботи;
- визначену мету, використані методи та отримані результати кваліфікаційної бакалаврської роботи;
- рекомендації (за наявності) щодо використання та / або результати впровадження розробок або досліджень (отримані патенти, прийняті заявки на патент, публікації в наукових виданнях, акти про впровадження тощо);
- ключові слова. Сукупність ключових слів повинна відповідати основному змісту роботи, відображати тематику дослідження і забезпечувати тематичний пошук роботи.

Кількість ключових слів становить від п'яти до десяти. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок через кому в алфавітному порядку.

Зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи розташовують безпосередньо після анотації. Він містить найменування та номери початкових сторінок вступу, усіх розділів, підрозділів та пунктів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст роботи має відображати сутність проблеми та бути оформлений у вигляді розгорнутого плану. Назви розділів і підрозділів повинні бути стислими і зрозумілими, літературно грамотними, тісно пов'язаними з назвою роботи, але не повинні повторювати її. Розривати слова знаком переносу в «Змісті» не рекомендовано. Приклад складання змісту наведений у **додатку Д**.

Скорочення та умовні позначки складають за умови повторень більше трьох разів у тексті таких позначень, як символи, скорочення й терміни, що не є загальноприйнятими, та розміщують безпосередньо після змісту з нового аркуша з метою формування системності і зрозумілості щодо використаних позначок. Інакше – розшифровування наводять у тексті там, де вперше згадують.

Перелік треба друкувати двома колонками, у яких зліва за абеткою наводять, наприклад, скорочення, справа – їх тлумачення.

Вступ (3–4 с.) розташовують після переліку умовних позначень із нової сторінки. Вступ кваліфікаційної бакалаврської роботи розкриває сутність і стан проблеми (завдання) та її значущість, підстави і вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження.

У вступній частині подають загальну характеристику кваліфікаційної роботи в рекомендованій нижче послідовності:

- обґрунтування вибору теми та її актуальність;
- ступінь вивченої проблеми;
- об'єкт дослідження та предмет дослідження;
- мету й завдання роботи відповідно до предмета та об'єкта дослідження;
- методи дослідження (перераховуються використані наукові методи дослідження та змістовно відзначається, що саме досліджувалось кожним методом);
- інформаційну базу дослідження;
- наукову новизну роботи (не є обов'язковим елементом);
- апробація матеріалів роботи та їх оприлюднення в наукових виданнях (за наявності зазначаються опубліковані тези, статті здобувача);
- структура та обсяг роботи (анонсується структура роботи, зазначається її загальний обсяг);
- за наявності у вступі можуть також вказуватися в рамках яких програм, наукових тематик і грантів, госпрозрахункових договорів виконувалася кваліфікаційна робота із зазначенням номерів державної реєстрації науково-дослідних робіт і найменуванням організації, де виконувалася робота;
- практичне значення отриманих результатів (за наявності надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх практичного використання).

Актуальність теми – це відповідь на запитання: «Чому дану проблему потрібно в цей час вивчати?» Актуальність дослідження зумовлено поширеністю певного явища, його типовістю. Обґрунтування актуальності має бути небагатослівним, треба показати головне – суть проблемної ситуації. Висвітлення актуальності демонструє наскільки правильно автор оцінює обрану тему з погляду своєчасності та значущості, характеризує його наукову зрілість і професійну підготовленість.

Ступінь вивченої проблеми. Коротко аналізують публікації зарубіжних та вітчизняних науковців із проблеми дослідження, визначають аспекти, які ще не одержали адекватного висвітлення в науковій літературі.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію. Не треба називати об'єктом дослідження конкретне підприємство, організацію або їхні структурні підрозділи. Представлення об'єкта дослідження починають фразою: «Об'єктом дослідження є ... (повна назва)», після чого дають стислий опис об'єкта.

Предмет дослідження деталізує конкретну проблему в межах об'єкта дослідження. Це те, що перебуває в його межах і на чому зосереджена увага під час підготовки до роботи. Предмет визначає тему дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносять між собою як загальне та часткове. Наприклад: «Об'єктом дослідження є тенденції світового економічного розвитку в умовах формування глобального економічного простору. Предметом дослідження є інтеграційні об'єднання як форма основних пріоритетів світового економічного розвитку в умовах глобалізації».

Мета дослідження. Визначають кінцевий результат, на досягнення якого спрямована робота. Формулюють одним реченням: лаконічно, але змістовно. Не можна формулювати мету так: «Дослідити (вивчити, проаналізувати) певний процес (об'єкт, явище)», оскільки дослідження й аналіз – це не мета, а засоби її досягнення. Формулюючи мету, варто чітко зазначити, що саме автор прагне встановити, визначити, виявити, з'ясувати у своїй роботі, тобто одержання певного конкретного результату – виявлення недоліків і проблем, обчислення нових показників, розроблення або поліпшення методики, оцінювання рівня розвитку, формулювання програми розвитку, виведення формули, визначення параметрів або властивостей об'єкта тощо.

Завдання дослідження. Визначають завдання, що повинні бути вирішені для досягнення поставленої мети. Вони розкривають зміст предмета дослідження і повинні вказувати, що конкретно планують зробити: «дослідити», «показати», «простежити», «узагальнити», «систематизувати», «з'ясувати», «виявити», «окреслити», «виокремити», «визначити», «обґрунтувати» тощо. Послідовно викладені завдання визначають структуру розділів та підрозділів роботи. Сформульовані завдання кваліфікаційної бакалаврської роботи можуть бути подані з нумерацією та без неї, але бажано кожне положення подавати з абзацу.

Методи дослідження. Подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. У наукових дослідженнях використовують загальнонаукові та конкретно-наукові або емпіричні методи. Загальнонаукові методи: аналіз і синтез, індукція й дедукція, аналогія та моделювання, абстрагування й конкретизація. Конкретно-наукові або емпіричні методи, містять теоретичні прийоми (формалізація, гіпотетичний та аксіоматичний методи, створення теорії) та емпіричні прийоми досліджень (спостереження та експеримент). Їх коротко перераховують і змістовно визначають, що саме досліджувалося тим чи іншим методом.

У вступі також висвітлюють загальну *інформаційну базу*, що використовувалася в процесі даного дослідження. В огляді бази джерел потрібно згрупувати видання за типами й видами; розділити їх за важливістю, якістю інформації, оригінальністю викладу, глибині розробок. Наприклад: «Інформаційною базою послужили законодавчі та нормативно-правові документи, звітні дані Державного комітету статистики, нормативні акти Кабінету Міністрів України, матеріали преси (яких видань), фактичні дані (яких установ)» тощо.

Для кваліфікаційної бакалаврської роботи *наукова новизна не є обов'язковим* елементом, однак як що в роботі присутні елементи наукової новизни, то звичайно використовують фразу: «Наукова новизна справжнього дослідження полягає в такому: ..., або елементами наукової новизни є ...».

Практичне значення одержаних результатів також подають у вступі. У кваліфікаційній бакалаврській роботі, що має теоретичне значення подають відомості про наукове використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання, а у випускній кваліфікаційній роботі, що має прикладне значення, – відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації щодо їх використання. Відзначаючи практичну цінність здобутих результатів, необхідно подати інформацію про ступінь їх готовності до використання або масштабів використання. Водночас цьому необхідно пам'ятати, що *впровадження результатів дослідження в практичну діяльність* – це методичні прийоми реалізації результатів наукового дослідження в практичній діяльності людей (удосконалення технологічного процесу, менеджменту, маркетингової діяльності та ін.).

Можуть також додавати документи, зміст яких підтверджує науково-практичне значення одержаних результатів дипломної роботи, наприклад, лист про замовлення дослідження базою практики, довідка про впровадження результатів дослідження, ксерокопії публікацій за темою дослідження тощо.

Апробація результатів дослідження, за наявності вказують, на яких наукових конференціях, симпозіумах, нарадах оприлюднено результати досліджень, викладені у кваліфікаційній бакалаврській роботі, або, які є публікації за темою дослідження.

Змістова частина кваліфікаційної бакалаврської роботи – найбільша за обсягом, займає не менше 2/3 роботи. Саме в ній висловлюють суть проблеми, розкривають тему, визначають авторську позицію. Змістова частина звіту (суть звіту) — це викладення відомостей про предмет (об'єкт) дослідження або розроблення, які є необхідними й достатніми для розкриття сутності цієї роботи (опис: теорії; методів роботи; характеристик і/або властивостей створеного об'єкта; принципів дії об'єкта й основних принципових рішень, що дають уявлення про його будову; метрологічного забезпечення тощо) та її результатів. Порядок викладення матеріалу в роботі завжди підпорядкований меті дослідження. Розділення матеріалу на розділи та підрозділи, їх послідовність мають бути логічно виправданими й відносно пропорційними за обсягом. Назви розділів повинні відображати вирішувану проблему. Змістова частина має містити *два* або *три* розділи, органічно пов'язані між собою. Кожний розділ роботи залежно від обсягу матеріалу повинен структурно складатися із 2 - 3 підрозділів.

У першому розділі (теоретичному/(теоретико-методичному) (10–15 с./8–12 с.) проводять дослідження теоретичних основ теми, а саме – визначення основних категорій і понять, закономірностей розвитку явищ і процесів, що вивчаються, систематизують теоретичні підходи, наукові терміни. У цій частині роботи необхідно розглянути сутність досліджуваної категорії, її місце та роль у теорії і практиці міжнародної економіки, в сучасній практиці розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні та її регіонах. Під час проведення аналізу, студент повинен розглянути різні точки зору й підходи до досліджуваної проблеми висловити до них своє ставлення або обґрунтувати індивідуальну точку зору, з'ясувати невирішені проблеми, що потребують розв'язання в теоретичному, методичному та прикладному плані; обґрунтувати вибір дослідження й вибір теоретичних та

експериментальних методів дослідження. Все це дозволить визначити і окреслити коло проблемних питань, пов'язані з предметом дослідження.

Перший розділ бакалаврської роботи має переважно реферативний характер, тому розглядаючи різні підходи до досліджуваної теми, коли можливе зіставлення різних точок зору, необхідним є посилення на використанні літературні джерела.

Другий (аналітичний) / аналітично-конструктивний розділ (10–15 с./ 8-12 с.) повинен поєднувати набуті теоретичні знання та вміння використовувати обрані методи і певний методичний інструментарій, на конкретних прикладах досліджується практичне вирішення проблеми. Загалом, другий розділ повинен вирішувати такі завдання:

- окреслення проблемної ситуації;
- аналіз історії розвитку проблеми (її еволюції);
- виявлення зацікавлених сторін та осіб, що впливають (можуть впливати) на ситуацію;
- аналіз найбільш істотних аспектів проблеми.

У цій частині кваліфікаційної бакалаврської роботи в *першому та другому підрозділі* висвітлюють загальноекономічні показники, практичні основи стану дослідження, викладають результати власних досліджень автора з висвітленням того нового, що він вносить у розроблення проблеми. Автор повинен надавати оцінку повноти вирішення поставлених задач, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень. Для аналізу доцільно вивчати міжнародний досвід, використовувати міжкраїнові порівняння, показники, що демонструють динаміку розвитку міжнародного бізнесу, міжнародної економічної діяльності України, зовнішньоекономічного розвитку її регіонів, фінансового ринку та зовнішньоекономічної складової галузевої діяльності, (залежно від обраної теми дослідження).

Третій підрозділ містить аналіз та оцінку зовнішньоекономічної сфери діяльності об'єкта дослідження з використанням статистичної інформації. У цьому підрозділі студент повинен провести детальний аналіз фактичного стану досліджуваної проблеми на матеріалах конкретного підприємства (бази практики). Аналізуючи міжнародну або зовнішньоекономічну діяльність підприємства (установи, організації, галузі, регіону, країни), важливо визначити ключові напрями міжнародної діяльності, дослідити основні проблеми реалізації зовнішньоекономічного потенціалу в межах тематичного спрямування дослідження.

Необхідно систематизувати наявну інформацію про об'єкт та предмет дослідження, класифікувати процеси, провести аналіз та визначити основні проблеми функціонування підприємства чи банку, що підлягають вирішенню в третьому розділі.

Розділ повинен бути максимально насичений фактичною інформацією (таблиці, графіки, діаграми, схеми), що відображають відповідні результати діяльності об'єкта практики за останні 3–5 років. Водночас потрібно чітко розмежовувати походження використаної під час аналізу інформації, запозиченої з літературних джерел, одержаної з документів підприємства, здобутої методом власних спостережень, експериментів, розрахунків, соціологічних опитувань тощо.

Розділ завершується коротким оцінюванням одержаних результатів із погляду достовірного практичного значення, а також висновками про стан проблеми, вирішенню якої присвячена кваліфікаційна бакалаврська робота.

Третій (конструктивно-рекомендаційний) розділ (до 10 с.) повинен містити матеріали виявлення можливих способів подальшого розвитку або вирішення проблеми, авторського бачення перспектив та актуальних напрямків розвитку досліджуваної проблеми. Випускник – бакалавр повинен продемонструвати вміння здійснювати правильне узагальнення накопиченого фактичного матеріалу, групування та оброблення даних, на основі яких виконаний кваліфікований аналіз, обґрунтовані пропозиції.

Розділ повинен містити обґрунтовані пропозиції студента, спрямовані й розроблені автором конкретні рекомендації та пропозиції щодо можливих способів вирішення проблеми, або щодо можливостей застосування виявленого позитивного досвіду в певній сфері (наприклад, іноземного досвіду в Україні). Якщо досліджувана проблема є занадто широкою для формування комплексу адекватних рекомендацій, автор може взяти окремий її аспект (для визначення конкретного аспекта студенту варто порадитися з науковим керівником), зробити більш детальний та глибокий аналіз цього аспекту в підрозділі 3.1 і розробити для нього рекомендації та пропозиції (підрозділ 3.2).

Рекомендації та пропозиції студента щодо науково-практичного вирішення досліджуваного питання повинні ґрунтуватися на основних теоретичних положеннях, методичних підходах, методичному інструментарії, викладених у першому розділі, а також результатах проведеного в другому розділі дослідження, відповідати критеріям оптимальності, цільової ефективності та практичної втіленості.

Висновки – завершальний розділ основної частини, що містить стислий виклад підсумків роботи. У висновках в бакалаврській роботі наводяться найбільш важливі теоретичні положення щодо оцінювання та узагальнення результатів дослідження, формують практичні рекомендації та пропозиції, що випливають із дослідження. Висновки повинні відповідати поставленим меті та завданням. Зазвичай кожному поставленому у вступі завданню відповідає не менше одного висновку або пропозиції. Оцінювання кваліфікаційної бакалаврської роботи починається зі з'ясування відповідності між поставленими у вступі завданнями та зробленими висновками.

Висновки повинні бути тезисними, містити чіткі формулювання, повинні бути органічно й логічно пов'язані з основним змістом роботи. Не потрібно повторювати те, про що написано в основній частині, та наводити новий фактичний матеріал. Не можна наводити положення, які не підтверджені в роботі конкретним матеріалом. Кваліфіковано висновки нумерують за пунктами. Обсяг висновків у бакалаврській роботі – 2–3 сторінки.

Список використаних джерел логічно доповнює та завершує кваліфікаційну роботу. До переліку використаних джерел зазвичай уміщують ті джерела, на які були зроблені посилання в роботі або ті, що висвітлюють відповідну тему та знайомі авторові роботи. Основна вимога до укладання списку використаних джерел – це однотипне оформлення.

Список літератури повинен бути нумерованим. Літературних джерел повинно бути не менше 40–50 найменувань.

Додатки є необов'язковим елементом кваліфікаційної бакалаврської роботи

Додатки можуть містити два типи інформаційних матеріалів:

1) рисунки чи таблиці, які містять результати проведених досліджень, розмір яких не дозволяє додати їх до основного тексту роботи.

2) текстові або графічні інформаційні матеріали, таблиці, що доповнюють зміст роботи. Це можуть бути тексти документів (нормативно-правових актів, угод, новинні повідомлення у ЗМІ тощо), розрахунки, бухгалтерська звітність, статистичні дані, інструкції, методики, опис розроблених комп'ютерних програм, допоміжні математичні розрахунки,

географічні карти тощо. Водночас не потрібно вносити в додатки матеріали, що не мають прямого зв'язку з темою бакалаврської роботи. Обсяг додатків не обмежується, але повинен визначатися реальними потребами роботи. Якщо розміщений у додатках матеріал не є авторським, обов'язково потрібно вказувати посилання на джерело.

Таблиця 1 – Загальні вимоги до змісту кваліфікаційної бакалаврської роботи спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

Елемент кваліфікаційної бакалаврської роботи	Зміст
Рецензія (обсяг – 1–2 с.)	Рецензентом може бути доктор (кандидат) економічних наук, або фахівець відповідної спеціальності
Відгук керівника	Відображає формування оцінки в розрізі передбачених критеріїв оцінювання виконання кваліфікаційної роботи
Інформаційна довідка	Відображає якісні показники кваліфікаційної роботи
Індивідуальне завдання на кваліфікаційну роботу	Обов'язковими елементами є: – об'єкт та предмет дослідження; – мета кваліфікаційної роботи; – перелік питань, які необхідно дослідити та обґрунтувати; – завдання для аналітично-розрахункової частини.
Анотація (обсяг – 2–3 с.)	Містить такі обов'язкові елементи, як: – кількісний склад елементів кваліфікаційної роботи (сторінок з урахуванням додатків, таблиць, рисунків, джерел інформації, додатків); – обґрунтування актуальності теми роботи; – визначену мету, використані методи та отримані результати роботи; – рекомендації (за наявності) щодо використання та / або результати впровадження розробок або досліджень (отримані патенти, прийняті заявки на патент, публікації в наукових виданнях, акти про впровадження тощо); – ключові слова (від 5 до 10 слів або словосполучень);
Вступ (обсяг – 3–4 с.)	Містить такі обов'язкові елементи, як: – обґрунтування вибору теми та її актуальність; – ступінь вивченої проблеми; – об'єкт дослідження та предмет дослідження; – мету й завдання роботи відповідно до предмета та об'єкта дослідження; – методи дослідження (перераховуються використані наукові методи дослідження та відзначається, що саме досліджувалось кожним методом); – апробація матеріалів роботи та їх оприлюднення в наукових виданнях; – структура та обсяг роботи (анонсується структура роботи, зазначається її загальний обсяг); – за наявності у вступі можуть також вказуватися в рамках яких програм, наукових тематик і грантів, госпрозрахункових договорів виконувалася кваліфікаційна робота із зазначенням номерів державної реєстрації науково-дослідних робіт і найменуванням організації, де виконувалася робота; – практичне значення отриманих результатів (за наявності надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх практичного використання).
Змістова частина	Обсяг – 20–25 сторінок (без титульного аркуша, анотації, завдання на кваліфікаційну роботу, змісту, вступу, висновків, списку використаних джерел й додатків).

Продовження таблиці 1

	Перший (теоретико-методичний) розділ: – обсяг (до 50 % від обсягу основної частини) – 10–15 сторінок. – структура – 2–3 підрозділи, що містять: • стан теоретичних напрацювань обраної теми, узагальнення наявних різноманітних поглядів, виявлення не вирішених проблем, що потребують розв’язання в теоретичному, методичному та прикладному напрямках; • критичний аналіз опублікованої за темою роботи інформації, спрямований на розкриття та систематизацію різних підходів до теоретичної інтерпретації (в тому числі, власної позиції), можливих підходів до вирішення існуючих проблем; • базовий аналіз фактичного стану досліджуваної проблеми на матеріалах реального об’єкта або за макроекономічними показниками. Важливо визначити ключові напрями міжнародної діяльності, дослідити основні проблеми реалізації зовнішньоекономічного потенціалу в межах тематичного спрямування дослідження	Перший (теоретичний) розділ: – обсяг (до 30 % від обсягу основної частини) – 8–2 сторінок. – структура – 2 підрозділи, що містять: • стан теоретичних напрацювань з обраної теми, узагальнення наявних різноманітних поглядів, виявлення невирішених проблем, що потребують вирішення в теоретичному, методичному та прикладному напрямках; • викладення методик аналізу визначених проблем, які використовуватимуть у наступних розділах роботи; • критичний аналіз опублікованої за темою роботи інформації, спрямований на розкриття та систематизацію різних підходів до теоретичної інтерпретації (зокрема, власної позиції), можливих підходів до вирішення існуючих проблем
	Другий (аналітично-конструктивний) розділ: – обсяг (до 50 % від обсягу основної частини) – 10–15 сторінок; – структура – 2–3 підрозділи, які містять: • поглиблений аналіз досліджуваної проблеми за аналізовані роки. Розділ повинен бути максимально насиченим статистичною інформацією, узагальненою в таблицях, графіках, діаграмах, схемах; • дослідження міжнародного досвіду, міжкрайові порівняння, показники, що демонструють динаміку розвитку міжнародного бізнесу, міжнародної економічної діяльності України, зовнішньоекономічного розвитку її регіонів, фінансового ринку та зовнішньоекономічної складової галузевої діяльності, (залежно від обраної теми дослідження). • здійснюють оцінювання у порівняно із середньогалузевими показниками та показниками основних конкурентів. Передбачено також оцінка показників у середньому за період та загальних тенденцій розвитку, виявлення причин і наслідків виникнення економічних проблем; • повинен містити обґрунтовані теоретичні та практичні пропозиції й рекомендації, спрямовані на досягнення мети кваліфікаційної роботи. Характер і зміст запропонованих рекомендацій, запропонованих, повинні ґрунтуватися на	Другий (аналітичний) розділ: - обсяг (до 30 % від обсягу основної частини) – 8–12 сторінок; - структура – 2–3 підрозділи, що містять: • дослідження міжнародного досвіду, міжкрайові порівняння, показники, що демонструють динаміку розвитку міжнародного бізнесу, міжнародної економічної діяльності України, зовнішньоекономічного розвитку її регіонів, фінансового ринку та зовнішньоекономічної складової галузевої діяльності, (залежно від обраної теми дослідження). • ґрунтовний аналіз фактичного стану досліджуваної проблеми на матеріалах реального об’єкта або за макроекономічними показниками, важливо визначити ключові напрями міжнародної діяльності, дослідити основні проблеми реалізації зовнішньоекономічного потенціалу в межах тематичного спрямування дослідження; • розділ повинен бути максимально насиченим статистичною інформацією, узагальненою в таблицях, графіках, діаграмах, схемах; • здійснюють оцінювання у порівняно із середньогалузевими показниками та показниками основних конкурентів.

	висновках і результатах проведеного аналізу	Передбачено також оцінка показників у середньому за період та загальних тенденцій розвитку, виявлення причин і наслідків виникнення економічних проблем Третій (конструктивний) розділ: – обсяг (до 30 % від обсягу основної частини) – 8–10 сторінок; – структура – 1–2 підрозділи: • повинен містити обґрунтовані теоретичні та практичні пропозиції і рекомендації, спрямовані на досягнення мети кваліфікаційної роботи. Характер і зміст запропонованих рекомендацій, повинні ґрунтуватися на висновках і результатах проведеного аналізу; • невід’ємною частиною аналізу запропонованих студентом заходів повинне бути обґрунтування ефективності внесених пропозицій
Висновки. (обсяг – 3–4 с.)	Зазначають найбільш важливі теоретичні положення щодо оцінювання та узагальнення результатів дослідження, формують практичні рекомендації та пропозиції, що впливають із дослідження.	
Список використаних джерел	Обсяг – 40–50 джерел	

6. ПРАВИЛА НАПИСАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

6.1. Загальні вимоги до написання та оформлення

Загальними вимогами до написання бакалаврської роботи є чітка й логічна послідовність викладення матеріалу, переконливість аргументації, стислість і ясність формулювань, що унеможлиблюють неоднозначність тлумачення, конкретність викладення результатів, доказів і висновків. Науковий, діловий текст викладають без емоційного забарвлення. Не допускається застосування оборотів розмовної мови, довільних словотворень, скорочення слів, не встановлених правилами орфографії та державними стандартами.

Кваліфікаційна робота повинна бути виконана та оформлена з додержанням усіх технічних вимог до наукових робіт, викладених у національних стандартах 3008:2015 *«Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання»* та ДСТУ 8302:2015 *«Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»*.

Науковій літературі властива манера безособового викладення матеріалу. Не можна вживати особисті займенники «я» і «ми». Замість фрази «я вважаю...» краще використовувати вирази «є підстави вважати», «на думку автора» й тому подібне. Не потрібно надмірно вживати іноземні слова та складно побудовані пропозиції. До того ж необхідно уникати надмірно коротких, не пов'язаних між собою фраз. Необхідно стежити за тим, щоб не втратити основну думку, і постійно контролювати відповідність змісту розділів їх заголовкам. Кінець кожного розділу, пункту або абзацу повинен мати логічний перехід до наступного.

Виявлення порушення здобувачами вищої освіти правил професійної етики – плагіату, фальсифікації даних і хибного цитування – є підставою для зниження оцінки за бакалаврську роботу, навіть до виставляння оцінки «незадовільно». Найбільш поширеними помилками є:

- безсистемність викладу матеріалу;
- зловживання цитатами та витягами з книг;
- порушення правил цитування й оформлення.
- слабкість доказів і непереконливість висновків;
- розпливчатість висновків;
- наявність друкарських помилок;
- невідповідність змісту роботи її темі.

Оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи враховує не лише якість самого наукового дослідження, уміння захистити сформульовані положення та висновки, але і якість його оформлення.

Невідповідність в оформленні кваліфікаційної бакалаврської роботи державним стандартам і встановленим вимогам може істотно вплинути на її остаточну оцінку, а через значні відхилення робота може бути взагалі недопущена до захисту. Тому оформленню повинна бути приділена особлива увага. Кваліфікаційна бакалаврська робота повинна бути виконана та оформлена з додержанням усіх технічних вимог до наукових робіт. Послідовність комплектування та зшивання кваліфікаційної бакалаврської роботи наведена в таблиці 5.1.

Кваліфікаційна робота повинна бути віддрукована на принтері чітко, охайно, усі лінії, літери, цифри та знаки повинні бути чіткі й нерозпливчасті в усій роботі.

Текст роботи треба розміщувати лише з одного боку аркуша, на білому папері формату А4 (210x297 мм). Рекомендовано на сторінках звіту використовувати береги такої ширини: верхній і нижній – не менше ніж 20 мм, лівий – не менше ніж 25 мм, правий – не менше ніж 10 мм. У друкованому варіанті на одній сторінці тексту міститься до 30 рядків по 68–70 знаків у кожному. Для цього зазвичай використовують шрифт Times New Roman, розмір шрифту – 14, міжрядковий інтервал – 1,5 при абзацному відступі 1,25 см.

Під час виконання роботи необхідно додержуватися рівномірної щільності, контрастності та чіткості зображення.

Номер сторінки розміщують у верхньому правому куті без крапки в кінці, розмір шрифту – 12 (pt). Нумерацію вказують, починаючи з другої сторінки вступу. По всій роботі, зокрема в додатках, використовують наскрізну нумерація. У разі, якщо додаток створений із застосуванням альбомної орієнтації аркуша, номер сторінки проставляють у верхньому правому куті за книжковою орієнтації аркуша.

Текст основної частини поділяють на розділи, підрозділи, пункти та за необхідності підпункти. Структурні елементи: «РЕФЕРАТ», «ЗМІСТ», «СКРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», – не нумерують, а їх назви є заголовками структурних елементів. Для розділів і підрозділів наявність заголовка обов’язкова. Пункти й підпункти можуть мати заголовки.

Заголовки структурних елементів звіту та заголовки розділів необхідно друкувати з абзацного відступу великими літерами **напівжирним шрифтом** по ширині сторінки без крапки в кінці. Дозволено їх розміщувати посередині рядка.

Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами, крім першої великої, не підкреслюючи, без крапки в кінці. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами, крім першої великої, з абзацного відступу. Відстань між заголовком підрозділу, пункту та текстом повинна дорівнювати двом міжрядковим інтервалам.

Між назвами розділів, підрозділів та пунктів вільних рядків не залишають. Тобто відстань між основами рядків заголовку, а також між двома заголовками повинна бути такою, як у тексті.

Розділи, підрозділи, пункти, підпункти потрібно нумерувати арабськими цифрами, додержуючись наскрізної нумерації впродовж усього тексту.

Титульний аркуш, завдання на кваліфікаційну бакалаврську роботу, реферат, зміст, першу сторінку вступу та лист із назвою розділу «ДОДАТКИ» додають до загальної нумерації сторінок.

Розділи роботи повинні мати порядкову нумерацію в межах викладення суті роботи і та позначатися арабськими цифрами без крапки. Слово «**розділ**» не зазначають.

Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу та порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою. Після номера підрозділу крапку не ставлять, наприклад, 1.1, 1.2 тощо.

Кожну структурну частину («Зміст», «Вступ», розділи, «Висновки», «Список використаних джерел») треба починати з нової сторінки. Підрозділи в межах розділів не починають із нової сторінки. Закінчення попереднього підрозділу та початок наступного відокремлюють двома міжрядковими інтервалами. Аналогічно оформлюють закінчення пунктів у межах підрозділів.

Не допускається розміщувати назву розділу, підрозділу, а також пункту й підпункту в нижній частині сторінки, якщо після неї відсутній текст або розміщений лише один рядок тексту.

Не допускається розташування на одній сторінці одночасно таблиці та ілюстрації, якщо між ними відсутня текстова частина обсягом не менше 4 рядків.

За потреби переліки можуть бути наведені всередині пунктів або підпунктів. Перед переліком ставиться двокрапка. Перед кожною позицією переліку необхідно ставити малу літеру української абетки з дужкою (за винятком літер г, є, з, і, ї, й, о, ч, ь) або, не нумеруючи, ставити дефіс (–) (перший рівень деталізації). Для подальшої деталізації переліку потрібно використовувати арабські цифри з дужкою (другий рівень деталізації). Переліки першого рівня деталізації друкують малими літерами з абзацного відступу, другого рівня – з відступом стосовно місця розташування переліків першого рівня.

У кваліфікаційній бакалаврській роботі потрібно використовувати однотипне позначення лапок, а символи «%» та «№» друкувати з відступом від цифр.

У тексті за необхідності для зазначення назви підприємства або банківської установи треба використовувати *офіційну назву підприємства (банку)*. Недоречно розривати абревіатуру, що вказує на форму господарювання (ВАТ, ПАТ тощо), та назву банку («Приватбанк», «УкрСиббанк» тощо), з переносом її на наступний рядок.

Роботу брошурують. Для кваліфікаційних бакалаврських робіт обов'язкове брошурування в друкарні. На останній сторінці висновків студент проставляє дату закінчення роботи та підпис.

Зразок оформлення розділів і підрозділів поданий у **додатку Е**.

6.2. Правила оформлення ілюстративного матеріалу й таблиць

Робота повинна бути достатньо проілюстрована схемами, графіками, кресленнями, фотографіями, діаграмами. Ілюстрацію позначають словом «Рисунок», яке разом із назвою ілюстрації розміщують після пояснювальних даних, наприклад, «Рисунок 1.1 – Схема функціонування...». Рисунки нумерують наскрізно арабськими цифрами, крім рисунків у додатках. Дозволено нумерація рисунків у межах розділу арабськими цифрами. У цьому разі номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу й порядкового номера ілюстрації, розділених крапкою, наприклад, «Рисунок 1.2» (другий рисунок першого розділу). Назву рисунка друкують із великої літери та розміщують під ним посередині рядка, наприклад, «Рисунок 1.2 – Структура світового фінансового ринку».

Ілюстрації повинні бути розміщені так, щоб їх можна було зручно розглядати без повертання роботи. Якщо це неможливо, то ілюстрації розташовують так, щоб для їх вивчення можна було повернути роботу за годинниковою стрілкою. Не можна розташовувати ілюстрацію в основному тексті, якщо крім неї на сторінці відсутня текстова частина обсягом не менше ніж 4 рядки.

Не допускається використання кольорового забарвлення в ілюстраціях, крім оригінальних документів і фотокарток у додатках. У разі позначення окремих рядів, поданих у діаграмах, необхідно використовувати різне штрихування.

У разі посилання на ілюстрацію варто зазначити її повний номер, наприклад: «На рисунку 2.1 наведено...» або «...на схемі (рис. 2.1) показано...», а повторні посилання на

ілюстрацію необхідно давати зі скороченим словом «див.», наприклад, (див. рис. 2.1). Доцільно пояснення до рисунка подавати перед ним.

Дозволяється розміщувати декілька рисунків на одній сторінці. Однак між ними повинна бути текстова частина. Не варто переобтяжувати ілюстрації інформацією. Так, на одному графіку повинно бути не більш чотирьох залежностей.

Після тексту перед рисунком, а також після назви рисунка перед продовженням тексту роботи варто залишати один вільний рядок.

Приклад оформлення ілюстрації наведений у додатку И.

У кваліфікаційній бакалаврській роботі студенту необхідно користуватися цифрами, що характеризують ті чи інші економічні явища та факти. Цифровий матеріал, зазвичай, подають у вигляді таблиць. Важливо правильно і наочно скласти таблицю. Тоді вона глибше розкриває зміст процесу та явища. Таблицю потрібно розташовувати безпосередньо після тексту, в якому її згадують уперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці повинні бути посилання в тексті кваліфікаційної роботи. Цифрові дані звіту необхідно оформлювати як таблицю відповідно до форми, поданої в прикладі.

Таблиця _____ – _____
номер назва таблиці

Головка	номер	назва таблиці						Заголовки колонок
								Підзаголовки колонок
								Рядки
	Боковики (колонка для заголовків рядків)		Колонки					

Кожна таблиця повинна мати змістовний заголовок. Заголовок розміщують після слова «Таблиця» над відповідною таблицею. Слово «Таблиця» і заголовок таблиці починають із великої літери.

Напис «Таблиця» розміщують з абзацу із зазначенням номера. Таблиці нумерують наскрізно арабськими цифрами, крім таблиць у додатках. Нумерують таблиці в межах розділу арабськими цифрами, за винятком таблиць, наведених у додатку. Номер таблиці складається з номера розділу й порядкового номера таблиці, розділених крапкою, наприклад: «Таблиця 2.1» (перша таблиця другого розділу).

Вирівнювання в таблиці наводять без абзацного відступу за таким правилом: назви головки, заголовків, підзаголовків та дані рядків колонок – вирівнювання по центру (за горизонтально та вертикально), назви боковиків – по лівому краю по центру. Заголовки граф і рядків таблиці повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з малих, якщо вони самостійні. Заголовки вказуються в однині. Підзаголовки, що мають самостійне значення, подають із великої літери. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. За необхідності нумерації даних у таблиці порядкові номери проставляють у графі перед їх найменуванням.

У таблицях дозволено використовувати шрифт 12 pt та текст вертикального напрямку з поворотом проти годинникової стрілки.

Розташовуючи в графах цифрові дані, необхідно пам'ятати про однакову розрядність даних, щоб розряди цифр і коми перед десятковими дробами розміщувалися за однієї

вертикалі. Між розрядами цифр не повинно бути інтервалів. Кількість знаків після коми, включаючи нулі, у всіх числах повинна бути однаковою. Цифровий матеріал необхідно вказувати з вирівнюванням по правому краю графі.

Невеликі таблиці варто розміщувати в тексті, великі – в додатках. Не допускається розташування таблиці в основному тексті, якщо крім таблиці на сторінці відсутня текстова частина обсягом не менше 4 рядків.

У разі перенесення таблиці на іншу сторінку її заголовок не повторюють, повторюють лише головку, а зверху ліворуч розміщують слова «Продовження таблиці ...», наприклад, «Продовження таблиці 1.1». У разі поділу таблиці на частини можна головку замінити номерами граф чи рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами в першій частині таблиці. Не рекомендують розривати таблиці.

Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини та розміщувати одну частину під іншою в межах однієї сторінки. Таблицю необхідно розміщувати так, щоб було зручно для читання без повороту роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою.

У тексті повинен бути логічний перехід до таблиці. Наприклад, «для характеристики основних показників економічної діяльності американських ТНК скористаємося даними таблиці 2.1». У разі посилання на таблицю по тексту (без дужок) зазначають слово «таблиця». Якщо ж посилання подають у дужках, пишуть скорочено слово «табл.» і номер таблиці, наприклад: «Як свідчать дані таблиці 2.2, темпи зростання зовнішньої торгівлі в розвинутих країнах світу віддзеркалюють...» або ж «Відповідними темпами в 90-х роках і початку нового століття розвивалося виробництво і зовнішня торгівля розвинутих країн (табл. 2.2)». Повторні посилання на таблиці варто подавати зі скороченим словом «див.», наприклад, «...(див. табл. 2.1)».

Практикою економічних досліджень вироблені такі вимоги до упорядкування та оформлення статистичних таблиць:

а) таблиця повинна бути за можливості невеликою за розмірами;

б) рядки підмета та графі присудка зазвичай розміщують за принципом від часткового до загального, тобто спочатку показують складові, а в кінці підмета або присудка підбивають підсумки. Якщо наводять не всі складові, а виділяють найбільш важливі з них, то спочатку показують загальні підсумки, а потім виділяють найбільш важливі їх складові частини. Для цього після підсумкового рядка наводять пояснення “зокрема”;

в) під час заповнення таблиці користуються такими умовними позначеннями: якщо це явище зовсім не спостерігається, ставлять тире; якщо відомості про нього відсутні, ставлять крапку або пишуть «немає даних»; якщо розрахунок відомостей є неприпустимим математично, ставлять «х»; якщо відомості є, але значення менше за взяте в таблиці точності, ставлять 0,0;

г) округлення числа наводять в окремих графах таблиць з однаковим ступенем точності (від 0,1 до 0,001 тощо);

д) таблиця може супроводжуватися примітками, в яких зазначають джерела даних, більш докладний зміст показників та інші необхідні пояснення.

Між попереднім текстом та назвою таблиці немає відступу, а між таблицею та наступним текстом – відступ один рядок. Приклад оформлення таблиці наведений у додатку К.

6.3. Правила оформлення формул та рівнянь

Формули та рівняння розташовують посередині сторінки безпосередньо після тексту, у якому їх згадують. Вище та нижче від кожної формули або рівняння повинно бути залишено один вільний рядок.

Формули (рівняння) нумерують у межах розділу арабськими цифрами. Номер формули (рівняння) складається з номера розділу й порядкового номера формули (рівняння), розділених крапкою. Після формули (рівняння), виділеної в окремий рядок, ставлять кому, а справа на аркуші в круглих дужках – номер формули (рівняння). Після формули подається розшифрування умовних позначень і розмірність. Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів, що входять до формули чи рівняння, необхідно наводити в такій послідовності, у якій вони наведені у формулі чи рівнянні.

Рядки під час розшифрування розташовують у такий спосіб: слово «де» пишуть із лівого боку аркуша без відступу. Після слова «де» двокрапку не ставлять. На цьому самому рядку пишуть перший символ (умовне позначення), потім ставлять тире, подають розшифрування символу, а після коми – розмірність і крапка з комою. Під першим символом пишуть наступний символ і також розшифровують.

Наприклад:

$$E_{im} = \frac{\Delta IM(\%)}{\Delta P(\%)}, \quad (2.1)$$

де E_{im} – еластичність імпорту;
 ΔIM – зміна обсягів імпорту (%);
 ΔP – зміна ціни імпорту (%).

Якщо пояснення значення символу не вміщується в один рядок, то його продовжують на наступному рядку без будь-яких абзацних відступів. Якщо формула (рівняння) не вміщується в один рядок, вона повинна бути перенесена на знаках рівності (=), додавання (+), віднімання (–), множення ($\times$) і ділення (:). Знак, на якому зроблений перенос формули (рівняння), пишуть два рази – в кінці першого й на початку другого.

Для компактності невеликі формули або формули, що не мають самостійного значення, можна розташовувати всередині текстових рядків. Для економії місця всередині текстових рядків можна розташовувати розшифрування формул. Формули, що йдуть одна за одною та не розділені текстом, відокремлюють комою.

Під час підстановки чисел, якими замінюються символи формул, числа потрібно ставити на ті місця, де стояли символи. Не можна наводити при цьому проміжні розрахунки та скорочення. У разі великої кількості цифрових даних, використаних під час розрахунків за зазначеною формулою, їх доцільно наводити у вигляді таблиці або в додатку. Під час посилання на формули в тексті необхідно вказувати повний номер у дужках, наприклад, «у формулі (2.1)...» або «підставляючи дані таблиці 2.1 у формулу (2.1), одержимо...». Приклад оформлення наведений у **додатку Л**.

6.4. Правила оформлення додатків

Додатки подають у кінці роботи після списку використаної літератури, оформляють як продовження роботи на наступних сторінках у порядку появи посилань у тексті.

Перед додатками після списку використаних джерел посередині аркуша прописними літерами розміром 36 pt друкують слово «ДОДАТКИ».

У додатках допускають використання шрифту розміром не менше ніж 10 pt та одинарного міжрядкового інтервалу. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої. Посередині рядка над заголовком великими літерами з повинно бути надруковано слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток. Між позначенням додатка та його назвою залишають один вільний міжрядковий інтервал. Назву додатка зазначають, якщо в ньому міститься декілька об'єктів (таблиць, ілюстрацій, формул тощо).

Якщо у звіті як додаток наводять документ, що має самостійне значення (наприклад, патентні дослідження, технічні умови, технологічний регламент, атестовану методику проведення досліджень, стандарт тощо) та оформлений згідно з вимогами до цього документа, тоді в додатку вміщують його копію без будь-яких змін. На копії цього документа праворуч у верхньому куті проставляють нумерацію сторінок звіту, як належить у разі нумерування сторінок додатка, а знизу зберігають нумерацію сторінок документа.

У цьому разі на окремому аркуші друкують великими літерами слово «ДОДАТОК», відповідну велику літеру української абетки, що позначає додаток, а під ним, симетрично щодо сторінки, друкують назву документа малими літерами, починаючи з першої великої. Аркуш з цією інформацією також нумерують.

Додатки потрібно позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ї, наприклад, додаток А, додаток Б тощо. Якщо для позначення додатків не вистачає літер абетки, подальше позначення додатків складається з двох літер: наприклад, додаток АА, АБ тощо.

Додатки повинні мати спільну з рештою роботи наскрізну нумерацію сторінок. У разі, якщо додаток створений із застосуванням альбомної орієнтації аркуша, номер сторінки проставляють у верхньому правому куті при книжковій орієнтації аркуша.

Нумерацію ілюстрацій, таблиць, формул, що є в тексті додатка, здійснюють у межах кожного додатка окремо. Номер у такому разі складається з букви додатка та порядкового номера. Наприклад: А.1 – перший рисунок додатка А, А.2 – другий рисунок додатка А тощо.

Якщо в додатку одна ілюстрація, одна таблиця, їх нумерують, наприклад, рисунок А.1, таблиця А.1. У цьому разі назву додатка не зазначають, а лише назву таблиці або ілюстрації.

Якщо таблиці не вміщуються на одній сторінці додатка, то їх розміщують на декількох сторінках, а в лівому верхньому куті кожної з них роблять напис «Продовження таблиці ...» і вказують відповідний номер, наприклад: «Продовження таблиці Б.1».

У посиланнях по тексту роботи на ілюстрації, таблиці, формули, рівняння, що містяться в додатках, рекомендують писати: «... на рисунку А.2 ...», «... в таблиці Б.3 ...», «... за формулою (В.1) ...», «... у рівнянні (Г.2) ...».

Приклад оформлення додатків наведений у **додатку М**.

6.5. Правила оформлення переліку

Переліки (за потреби) подають у розділах, підрозділах, пунктах і/або підпунктах. Перед переліком ставлять двокрапку (крім пояснювальних переліків на рисунках). Якщо подають переліки одного рівня підпорядкованості, на які в роботі немає посилань, то перед кожним із переліків ставлять знак «тире». Якщо в роботі є посилання на переліки, підпорядкованість позначають малими літерами української абетки, далі – арабськими цифрами, далі – через знаки «тире».

Після цифри або літери певної позиції переліку ставлять круглу дужку.

Приклад

- а) _____ ;
б) _____ ;
 1) _____ ;
 — _____ ;
 — _____ ;
 2) _____ ;
в) _____ .

У разі розвиненої та складної ієрархії переліків дозволено користуватися можливостями текстових редакторів автоматичного створення нумерації переліків (наприклад, цифра – літера – тире).

Текст кожної позиції переліку треба починати з малої літери з абзацного відступу відносно попереднього рівня підпорядкованості.

6.6. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

Під час написання роботи студент повинен обов'язково робити посилання на джерела, матеріали або окремі результати з яких наведені в ній, або на ідеях і висновках яких розроблюють проблеми, задачі, питання, вивченню яких присвячена робота. Такі посилання дають можливість відшукати документи та перевірити достовірність відомостей про цитування документа, необхідну інформацію про нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися доречно на останні публікації. На більш ранні видання можна посилатися лише в тому разі, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел із великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно зазначати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул із джерела, на яке дано посилання в роботі.

Посилання в тексті кваліфікаційної бакалаврської роботи на джерело інформації, наведене в переліку джерел посилання, рекомендовано подавати так: номер у квадратних дужках, за яким це джерело зазначено в переліку джерел посилання, наприклад, «у працях [2]–[3]».

Посилання на ілюстрації позначають порядковим номером ілюстрації, наприклад, «рис. 1.2».

Посилання на формули позначають порядковим номером формули в дужках, наприклад, «... у формулі (2.1)».

Посилання на всі таблиці повинні бути в тексті. Водночас слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад, «...у табл. 1.1». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.5».

Джерела, на які є посилання лише в додатку, наводять в окремому переліку, який розміщують у кінці цього додатка.

Для підтвердження власних аргументів посилання на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору необхідно наводити цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст джерела.

Загальні вимоги до цитування такі:

- текст цитати починається та закінчується лапками, його наводять у тій граматичній формі, у якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих ситуаціях використовують вираз «так званий»;

- цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців під час цитування допускається без перекручення авторського тексту та позначається трьома крапками. Їх ставлять в будь-якому місці цитати (на початку, в середині, в кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

- кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело, наприклад: «Транснаціональний поділ праці формує світове господарство як єдиний наднаціональний ...» [3, С. 17], де 3 – порядковий номер джерела в списку літератури, 17 – номер сторінки, на якій розташована цитата;

- під час непрямого цитування (переказування своїми словами), що дає значну економію тексту, потрібно бути гранично точним під час викладення думок автора, коректним щодо оцінювання одержаних результатів, давати відповідні посилання на джерело.

6.7. Правила оформлення списку використаних джерел

Під час оформлення обов'язкової структурної частини кваліфікаційної роботи **«СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ»** варто керуватися стандартом бібліографічного опису ДСТУ 7.1–2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та ДСТУ 7.80–2007 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» або новими правилами ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України.

Перелік джерел, на які є посилання в основній частині звіту, наводять у кінці тексту звіту перед додатками на наступній сторінці. У переліку джерел посилання бібліографічні описи подають у порядку, за яким джерела вперше згадують у тексті. Порядкові номери бібліографічних описів у переліку джерел повинні відповідати посиланням на них у тексті звіту (номерні посилання).

Зразок оформлення списку використаних джерел наведений у додатку Н.

6.8. Виправлення помилок

Незначні друкарські помилки, описки та графічні неточності, виявлені в роботі дозволено виправляти підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою з подальшим уписуванням на цьому місці правок рукописним або машинним способом між рядками чи на рисунках чорним чорнилом, тушшю чи пастою. Допускається не більше, ніж два виправлення на одній сторінці. Окремі слова, формули, знаки можна вписувати в текст роботи чорним чорнилом, тушшю чи пастою. Насиченість знаків уписаного тексту повинна бути наближеною до насиченості знаків надрукованого тексту.

6.9. Зовнішнє оформлення кваліфікаційної бакалаврської роботи

Кваліфікаційна бакалаврська робота повинна бути переплетена у тверду обкладинку.

Під час зшивання кваліфікаційної бакалаврської роботи потрібно дотримуватися такої структури та нижченаведених правил (табл.1):

У конверт на форзаці кваліфікаційної роботи вкладають:

- протокол аналізу звіту подібності, що був згенерований Системою виявлення та запобігання плагіату.
- зовнішню рецензію на кваліфікаційну роботу (додаток Р),
- відгук керівника кваліфікаційної бакалаврської роботи (додаток П),
- інформаційну довідку.

Таблиця 1 – Структура кваліфікаційної бакалаврської роботи

№ пор.	Структурна частина	Зразок оформлення	Примітки
1	Титульний аркуш роботи	ДОДАТОК Б	Сторінки не нумерують, але враховують
2	Індивідуальне завдання на кваліфікаційну бакалаврську роботу	ДОДАТОК В	Сторінки не нумерують, але враховують
3	Анотація	ДОДАТОК Г	Сторінки не нумерують, але враховують
4	Зміст	ДОДАТОК Д	Сторінки не нумерують, але враховують
5	Переліки скорочень та умовних позначок		Сторінки не нумерують, але враховують
6	Вступ		Нумерація починається з другої сторінки вступу
7	Змістова частина		Сторінки нумерують
8	Висновки		Сторінки не нумерують, але враховують
9	Список використаних джерел	ДОДАТОК Н	Не менше 40 джерел
10	Додатки: на розсуд автора.	ДОДАТОК М	Наскрізна нумерація

7 ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

7.1 Основні вимоги для проходження захисту кваліфікаційної бакалаврської роботи

До захисту допускають кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти, які виконали всі вимоги навчального плану та програми підготовки бакалавра. Студентів, які не захистили звіт про проходження практики і в установлений термін не подали кваліфікаційну бакалаврську роботу на кафедру, не допускають до захисту.

Для захисту кваліфікаційної роботи бакалавра на засідання екзаменаційної комісії (ЕК) подають:

- виконану кваліфікаційну бакалаврську роботу із висновком завідувача кафедри про допуск здобувача до захисту;
- письмовий відгук керівника з характеристикою діяльності випускника під час виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи;
- інформаційну довідку;
- письмову рецензію на кваліфікаційну бакалаврську роботу.

Згідно з регламентом випускник повинен підготувати і представити на кафедру в установлений термін, але не пізніше чим за два тижні до захисту повністю завершену, належним чином оформлену, підписану здобувачем та науковим керівником кваліфікаційну бакалаврську роботу.

Для забезпечення належної якості виконання кваліфікаційна бакалаврська робота підлягає обов'язковому **нормоконтролю** за умови дотримання встановлених вимог до оформлення. Нормоконтроль здійснюють керівники бакалаврських робіт. У передбачені графіком терміни студент зобов'язаний особисто подати роздрукований, але не переплетений примірник завершеної та належним чином оформленої кваліфікаційної роботи. Якщо оформлення роботи в цілому не відповідає вимогам, установленим цими методичними рекомендаціями, зауваження мають системний характер та стосуються майже всіх елементів кваліфікаційної бакалаврської роботи, студент зобов'язаний упродовж 1–2 днів після проходження нормоконтролю усунути зауваження до оформлення кваліфікаційної роботи. Після усунення недоліків щодо їх оформлення роботу можна віддати в оправу до друкарні. Рішення про готовність роботи до переплетення ухвалює керівник кваліфікаційної бакалаврської роботи.

Під час формування оцінки керівник роботи враховує якість її оформлення та ступінь доопрацювання після зроблених зауважень.

Кваліфікаційну бакалаврську роботу зшивають у тверду обкладинку так, щоб аркуші не випадали та щоб їх не можна було виймати без пошкодження обкладинки. На внутрішньому боці обкладинки клеять конверт, до якого вкладають документи, додають до роботи.

7.2. Оцінювання керівником кваліфікаційної бакалаврської роботи

Повністю завершену кваліфікаційну бакалаврську роботу підписує керівник і формує відгук (**додаток П**), у якому відображають формування оцінки в розрізі передбачених критеріїв оцінювання виконання кваліфікаційної роботи.

Оцінювання науковим керівником виконання кваліфікаційної роботи розкриваються за такими аспектами:

- актуальність теми кваліфікаційної бакалаврської роботи;
- загальна характеристика проведеної роботи, ступінь виконання поставлених у дослідженні мети та завдань (повністю, частково, не виконано);
- логічність, послідовність, аргументованість, грамотність викладення матеріалу;
- визначення рівня теоретичних надбань та ступеня розробок, їх повноти, глибини, оригінальності;
- володіння інструментарієм досліджень, науковими методами пізнання, сучасними засобами оброблення та інтерпретації інформації;
- уміння аналізувати статистичні дані, користуватися обмеженою інформацією;
- коректність та наукову обґрунтованість висунутих на захист положень кваліфікаційної бакалаврської роботи;
- аргументованість тверджень у висновках;
- ступінь самостійності, ініціативи та творчості студента;
- ступінь практичного значення результатів;
- наявні недоліки в методиці викладення, інтерпретації, аргументації висновків, в оформленні роботи, організації підготовки;
- додаткова інформація для членів ЕК (участь в олімпіадах, у конкурсах наукових робіт, семінарах, конференціях, громадська робота, наявність публікацій тощо);
- відповідність роботи встановленим вимогам;
- висновок про можливість присвоєння випускнику кваліфікації відповідного освітнього ступеня за заявленою спеціальністю.

У разі невідповідності кваліфікаційної бакалаврської роботи вимогам цих рекомендацій керівник може не допустити студента до захисту роботи. Рішення керівника про недопущення студента до захисту повинне бути затверджене на засіданні кафедри.

До відгуку на кваліфікаційну роботу додається інформаційна довідка щодо якісних показників кваліфікаційної роботи (**додаток Ж**).

7.3. Зовнішня рецензія

Із метою надання ЕК незалежної експертної оцінки професійних компетенцій студентів, продемонстрованих під час підготовки кваліфікаційної бакалаврської роботи проводиться зовнішнє **рецензування** бакалаврської роботи.

Зовнішніми рецензентами кваліфікаційної бакалаврської роботи бакалавра можуть бути: висококваліфіковані працівники відповідних структурних підрозділів бази практики чи організації, де працює студент; наукові працівники науково-дослідних установ; працівники міністерств і відомств, викладачі з науковими ступенями та вченими званнями інших вищих навчальних закладів III – IV рівня акредитації.

Рецензент надає критичні зауваження щодо кваліфікаційної бакалаврської роботи, оцінює, якою мірою вона відповідає вимогам, пред'явленим до структури та оформлення, пропонує її оцінку.

Рецензія повинна містити об'єктивну оцінку кваліфікаційної роботи та зазначати:

- визначення рівня актуальності проблеми для виробничого процесу відповідної галузі, країни в цілому, чіткості формулювання мети, об'єкта, предмета дослідження та поставлених завдань;

- рівень використання набутих у процесі навчання теоретичних знань під час вирішення конкретних завдань;
- обізнаність у сучасних дослідженнях з даної проблематики, критичність аналізу публікацій, репрезентованих у літературі та інших інформаційних джерелах;
- наявність емпіричного матеріалу, зокрема зібраного самим автором роботи;
- дослідницькі навички автора, його уміння аналізувати, узагальнювати та робити висновки;
- визначення ступеня обґрунтованості наукових положень роботи, звернення уваги на висновки та твердження, що викликають сумніви й можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту;
- позитивні якості й конкретний аналіз недоліків за змістом та оформленням роботи;
- достовірність результатів, перспективність та обґрунтованість висновків;
- новизну та можливість використання результатів роботи на практиці;
- висновки про відповідність професійному рівню та можливість допуску роботи до захисту;
- оцінку виконаної кваліфікаційної бакалаврської роботи за національною шкалою оцінювання.

Рецензія повинна бути підписано рецензентом в установленому там порядку (додаток Р).

До захисту кваліфікаційної бакалаврської роботи розпорядженням директора інституту допускають студентів, які в повному обсязі виконали навчальний план.

Кваліфікаційну роботу бакалавра не допускається до захисту, якщо:

- без узгодження за встановленою процедурою були внесені зміни до назви теми;
- порушені установлені терміни подання роботи на розгляд рецензента, засідання кафедри чи комісії;
- є невідповідність між назвою теми та змістом роботи;
- встановлено факт плагіату чи компіляції;
- істотно порушені вимоги щодо оформлення роботи;
- відсутні відгук наукового керівника чи рецензія.

Попередній захист кваліфікаційних бакалаврських робіт організовують за рішенням кафедри. Його мета – здобуття навичок ефективного презентації роботи, раціональне розподілення виділеного на доповідь часу, правильне розміщення акцентів на ключових результатах виконаної роботи.

8. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Захист кваліфікаційної бакалаврської роботи є складовою державної атестації випускника, підставою для ухвалення рішення про присудження випускникові кваліфікації бакалавра. Захист робіт проводять на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участі не менше ніж половина її складу з обов'язковою присутністю голови комісії. Порядок проведення та процедура захисту визначаються вимогами «Положення про порядок створення та організацію роботи екзаменаційних комісій СумДУ з атестації здобувачів вищої освіти» з урахуванням особливостей, визначених чинними методичними рекомендаціями.

Процедура захисту передбачає:

- доповідь здобувача про зміст роботи;
- запитання до автора;
- відповіді здобувача на запитання членів ЕК та осіб, присутніх на захисті;
- оголошення відгуку наукового керівника та рецензента;
- заключне слово здобувача вищої освіти;
- оголошення рішення комісії про оцінку роботи.

Доповідь необхідно підготувати заздалегідь у формі виступу, у якому доцільно висвітлити такі важливі питання: обґрунтування актуальності теми дослідження; мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження; що вдалося встановити, виявити, довести; якими методами це досягнуто; напрямки запропонованих заходів та обґрунтування їх актуальності, якщо існують елементи новизни в теоретичних положеннях та в практичних рекомендаціях; з якими труднощами довелося зіткнутися в процесі дослідження, які положення не знайшли підтвердження. Закінчують доповідь загальними висновками за темою кваліфікаційної бакалаврської роботи. У виступі не повинно бути загальних відомостей, теоретичних положень, що містяться в літературних або нормативних документах, оскільки вони не є предметом захисту. Особливу увагу необхідно сконцентрувати на власних розробках, дослідженнях.

У виступі повинні міститися також відповіді на основні зауваження наукового керівника та рецензента. Члени ЕК та присутні на захисті можуть ставити випускнику запитання для визначення рівня його спеціальної підготовки та ерудиції.

Доповідь здобувача вищої освіти на захисті кваліфікаційної бакалаврської роботи повинна тривати 7–10 хвилин.

Захист кваліфікаційної бакалаврської роботи фіксують у протоколі ЕК.

Студент готує до захисту ілюстративний матеріал у вигляді презентації за допомогою програмного продукту Microsoft Office PowerPoint, аналогічних програмних продуктів та/або роздаткового матеріалу, який містить таблиці, графіки, діаграми, схеми тощо, на які посилається автор у своїй доповіді, а також основні висновки та пропозиції, сформульовані в результаті дослідження. Як презентаційний матеріал корисним є слайд, який коротко характеризує актуальність, мету, завдання, практичну цінність бакалаврської випускної роботи, загальну схему та логіку дослідження. Необхідну кількість і зміст ілюстрацій студент визначає самостійно, але погоджує з науковим керівником. Роздатковий матеріал оформлюють на окремих аркушах формату А4. На титульному аркуші необхідно вказати тему дипломної роботи та її виконавця. Таблиці та рисунки разом мають наскрізну нумерацію роздаткового матеріалу. Кількість папок із роздатковим матеріалом відповідає кількості членів ЕК.

Загальна тривалість захисту кваліфікаційної бакалаврської роботи не повинна перевищувати 25 хвилин у середньому на одного студента.

Після обговорення підсумків захисту, враховуючи рівень теоретичної, наукової та практичної підготовки студента, члени ЕК на закритому засіданні ухвалюють рішення про присвоєння (неприсвоєння) випускнику відповідної кваліфікації та видачу (невидачу) йому диплома про закінчення університету. Рішення комісії оголошують її голова в той самий день.

Випускників, які одержали під час захисту незадовільні оцінки, відраховують із закладу вищої освіти. Вони отримують академічну довідку. Для повторного захисту кваліфікаційна бакалаврська робота може бути подана упродовж трьох років після закінчення навчання в університеті.

9. ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота бакалавра як самостійне навчально-наукове дослідження повинна виявити рівень загальнонаукової та спеціальної підготовки здобувача вищої освіти, його здатність застосовувати здобуті знання під час вирішення конкретних проблем, його схильність до аналізу та самостійного узагальнення матеріалу з теми.

Під час оцінювання кваліфікаційної роботи враховують ряд важливих показників якості кваліфікаційної бакалаврської роботи:

Змістовні аспекти роботи:

- логічна обґрунтованість мети, завдань, об'єкта, предмета, методологічної основи;
- повнота розкриття теми;
- обсяг використаних літературних джерел та нормативно-правових актів, присвячених проблемі дослідження;
- наявність аналізу, узагальнення вітчизняного та іноземного досвіду вирішення проблеми, обґрунтування правомірності його використання в конкретних умовах;
- додержання правил посилання на інформаційні джерела, запобігання плагіату;
- використання сучасних методів наукового дослідження;
- самостійність здійснених досліджень, наявність власного внеску у вирішенні досліджуваної проблеми;
- обґрунтованість пропозицій та рекомендацій, висновків;
- додержання лінгвістичних вимог викладу матеріалу;
- якість оформлення роботи відповідно до чинних вимог і стандартів.

Якість захисту роботи:

- уміння стисло, послідовно та чітко викласти сутність і результати дослідження;
- здатність аргументовано захищати свої пропозиції, думки та погляди;
- рівень загальної наукової та практичної підготовки автора;
- якість презентації роботи під час її захисту, переконливість відповідей на додаткові питання.

Для оцінювання кваліфікаційної роботи бакалавра використовують розширену шкалу підсумкового контролю: позитивні оцінки – «відмінно», «добре», «задовільно», негативна оцінка – «незадовільно».

Установлення відповідності даних 100-бальної шкали оцінювання, національної (4-бальної) до даних шкали за системою ECTS здійснюють у поданому порядку у таблиці 2.

Таблиця 2 – Порядок установлення відповідності оцінки

Шкала оцінювання ECTS	Визначення	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
A	Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	$90 \leq RD \leq 100$
B	Вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	$82 \leq RD < 89$
C	Загалом правильна робота з певною кількістю помилок		$74 \leq RD < 81$
D	Непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	$64 \leq RD < 73$
E	Виконання задовольняє мінімальні критерії		$60 \leq RD < 63$
FX	Можливе повторне захисту роботи з доопрацюванням	2 (незадовільно)	$35 \leq RD < 59$
F	Необхідне опрацювання нової теми		$RD < 34$

З урахуванням характеру кваліфікаційної роботи бакалавра спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» із залученням до консультацій та процесу керівництва кваліфікаційною роботою фахівців кафедри міжнародних економічних відносин, оцінювання бакалаврської роботи студента здійснюють так:

1) на етапі підготовки кваліфікаційної бакалаврської роботи до захисту – керівник від випускової кафедри на основі оцінок (балів), виставлених фахівцями цих кафедр (60 % від загальної 100-бальної шкали оцінювання);

2) на етапі оприлюднення результатів дослідження та захисту кваліфікаційної роботи (40 % від загальної 100-бальної шкали оцінювання).

Водночас максимальну кількість балів у процесі оцінювання потрібно розподіляти за пропорціями, наведеними в таблиці 3.

Таблиця 3 – Структура оцінювання кваліфікаційної бакалаврської роботи

Підрозділ	Максимальна кількість балів, що може бути надана кафедрою в процесі підготовки кваліфікаційної роботи	Максимальна кількість балів, що може бути надана кафедрою в процесі захисту кваліфікаційної роботи	Загальна кількість балів
Кафедра міжнародних економічних відносин	60	40	100

Підсумкову, диференційовану за обраними системами оцінку кваліфікаційної роботи визначає ЕК. Її рішення є остаточним та оскарженню не підлягає.

Таблиця 4 – Критерії оцінювання кваліфікаційних робіт

№	Види робіт Критерії оцінювання	Кваліфікаційна робота бакалавра	Кваліфікаційна робота магістра
I. ЯКІСНІ ПАРАМЕТРИ РОБОТИ			
1.	Аргументація актуальності теми, її теоретичної та практичної цінності	Актуальність, практична цінність	Актуальність, теоретична та практична цінність
2.	Достатність використання наукової літератури	Вітчизняна, зарубіжна, Web-ресурси	Вітчизняна, зарубіжна, Web-ресурси
3.	Необхідність і достатність емпіричних даних для вирішення визначених завдань	Обов'язково	Обов'язково
4.	Обґрунтованість методики дослідження	Робота може мати реферативний характер	Обов'язково
5.	Обґрунтованість аналізу та інтерпретація одержаних результатів	Робота може мати реферативний характер	Обов'язково
6.	Відповідність висновків завданням дослідження	Обов'язково	Обов'язково

Продовження таблиці 4

7.	Аргументоване обґрунтування рекомендацій і пропозицій, що являють собою науковий і практичний інтерес з обов'язковим використанням практичного матеріалу	Необов'язково	Обов'язково
8.	Апробація результатів дослідження	Необов'язково	Обов'язково
9.	Відповідність структури роботи обраній темі	Обов'язково	Обов'язково
10.	Чіткість, логічність, послідовність викладення матеріалу	Обов'язково	Обов'язково
11.	Грамотність.	Обов'язкова	Обов'язково
12.	Якість і вірність оформлення роботи	Обов'язково	Обов'язково
13.	Етичний аспект роботи	Обов'язково	Обов'язково
II. ПУБЛІЧНИЙ ЗАХИСТ:			
14.	Лаконічність і логічність виступу студента	Обов'язково	Обов'язково
15.	Наявність демонстраційного матеріалу	Обов'язково	Обов'язково
16.	Глибина і вірність відповідей на питання членів ЕК	Обов'язково	Обов'язково
17.	Уміння вести полеміку з питань кваліфікаційної роботи	Обов'язково	Обов'язково
III. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ			
18.	Самостійність і планомірний, систематичний характер роботи студента над темою	Обов'язково	Обов'язково
19.	Своєчасність підготовки роботи до захисту відповідно регламенту роботи університету	Обов'язково	Обов'язково

У процесі визначення оцінки враховують низку важливих показників якості кваліфікаційної бакалаврської роботи:

Основні умови одержання диференційованих оцінок (балів) під час підготовки та захисту кваліфікаційної бакалаврської роботи наведені в таблицях 5–9.

Оцінювання керівником та рецензентом кваліфікаційної бакалаврської роботи передбачає оцінювання змістовних аспектів та оцінювання організаційних аспектів керівником кваліфікаційної бакалаврської роботи за відповідними критеріями, визначеними в таблиці 5.

Таблиця 5 – Оцінювання керівником та рецензентом кваліфікаційної бакалаврської роботи

Критерій оцінювання	Кількість балів
1. Оцінювання змістовних аспектів керівником кваліфікаційної роботи	
Загальний рівень розкриття теми у кваліфікаційній бакалаврській роботі (коригувальний коефіцієнт – 2)	0–5
Теоретична та практична цінність одержаних результатів (коригувальний коефіцієнт – 2)	0–5
Наявність логічної послідовності та наукового стилю викладення матеріалу дослідження	0–5
Оригінальність, аргументованість, обґрунтованість висновків та інші позитивні моменти кваліфікаційної бакалаврської роботи (коригувальний коефіцієнт – 2)	0–5
Наявність апробації результатів кваліфікаційної бакалаврської роботи (коригувальний коефіцієнт – 2)	0–5
2. Оцінювання організаційних аспектів керівником кваліфікаційної роботи	
Додержання графіка виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи	0–5
Відповідність кваліфікаційної бакалаврської роботи до вимог нормоконтролю	0–5
3. Результат зовнішнього рецензування кваліфікаційної бакалаврської роботи	0–5
Разом	60

Таблиця 6 – Загальні критерії оцінювання якості підготовки кваліфікаційної бакалаврської роботи

№	Об'єкт оцінювання	Максимальна кількість балів	Критерій оцінювання
1.	Графік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи	5 балів	За умови недодержання графіка на певному етапі (затвердження теми, подання розділів та кваліфікаційної роботи в цілому на перевірку) знижується оцінка на визначену кількість балів
2.	Загальний рівень розкриття теми в кваліфікаційній бакалаврській роботі	15 балів	Робота повинна бути логічно побудованою та мати характер цілісного й завершеного самостійного дослідження
3.	Теоретична та практична цінність одержаних результатів, зокрема, наявність апробації результатів кваліфікаційної бакалаврської роботи	10–15 балів	Глибина, всебічність і повнота викладення теоретичного матеріалу, відсутність прототипів роботи, відображення дискусійних питань, загальний рівень опрацювання джерел, рівень узагальнення наявних теоретичних підходів, методів та методик. Практична цінність здобутих результатів, зокрема наявність апробації результатів кваліфікаційної бакалаврської роботи є не обов'язковим елементом, але якщо робота містить ці положення науковий керівник виставляє додаткові бали за умов наявності довідки про апробацію результатів кваліфікаційної бакалаврської роботи, тез доповіді на конференцію або опублікованої наукової статті, виступу на конференції або захищеної наукової роботи
4.	Наявність логічної	10 балів	Володіння літературною мовою та професійною термінологією,

	послідовності та наукового стилю викладення матеріалу дослідження		уміння логічно, аргументовано викладати результати досліджень і розробок
--	---	--	--

Продовження таблиці 6

4.	Наявність логічної послідовності та наукового стилю викладення матеріалу дослідження	10 балів	Володіння літературною мовою та професійною термінологією, уміння логічно, аргументовано викладати результати досліджень і розробок
5.	Оригінальність, аргументованість, обґрунтованість висновків та інші позитивні моменти кваліфікаційної бакалаврської роботи	10 балів	Виставляється за умови наявності оригінального викладення матеріалу, чіткої аргументації дослідження, обґрунтованості та практичності висновків і пропозицій, науково-теоретичного значення роботи (глибина науково-теоретичного аналізу проблеми). Здатність завершити розширений оригінальний результат дослідження, що ґрунтується на критичному розгляді джерел та забезпечений необхідним науковим апаратом. Виконання бакалаврської роботи не передбачає вирішення наукової проблеми. Однак, якщо робота мала науково-дослідницький характер, то у вступі необхідно в стислій формі описати нові наукові рішення, запропоновані особисто автором роботи. Кожне наукове положення треба чітко формулювати, виокремлюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої за цих умов новизни
6.	Відповідність оформлення до державних стандартів та вимог методичних рекомендацій (за результатами нормоконтролю)	5 балів	Зауваження до оформлення кваліфікаційної бакалаврської роботи відсутні – 5 балів. Наявні неістотні зауваження до оформлення кваліфікаційної бакалаврської роботи – 4 бали. В оформленні роботи є окремі недоліки, зокрема мовні – 3 бали. В оформленні роботи є недоліки, недостатня кількість бібліографічних джерел, є мовні помилки – 2 бали. В оформленні роботи є істотні недоліки та порушення мовного режиму – 0 балів
7.	Наявність позитивної зовнішньої рецензії	5 балів	За умови наявності позитивної рецензії студент одержує: – 5 балів, якщо робота оцінена рецензентом на «відмінно»; – 4 бали, якщо робота оцінена рецензентом на «добре»; – 3 бали, якщо робота оцінена рецензентом на «задовільно»; – 0 балів, якщо рецензія негативна
8.	Загальне оцінювання	60 балів	Відповідно до деталізованих критеріїв оцінювання (див. табл. 7)

Таблиця 7 – Загальна шкала оцінювання якості підготовки кваліфікаційної бакалаврської роботи керівником від кафедри міжнародних економічних відносин

Оцінка за системою ECTS	Оцінка за 5-бальною шкалою	Кількість балів	Якісний критерій оцінювання знань
A	5	36–40	Кваліфікаційна бакалаврська робота бездоганна: висока якість викладення теоретичного матеріалу, наявність аналізу альтернативних теоретичних поглядів, авторського узагальнення наукової думки, високий рівень інформаційного забезпечення, обґрунтовані висновки істотні та самостійні, має практичне значення. Кваліфікаційна робота написана самостійно, зміст повністю відповідає назві, поставленій меті та завданням. Усі поставлені дослідницькі завдання виконані ґрунтовно. Глибоко та всебічно проаналізовані наукові джерела. Належний рівень логічності й доказовості викладення матеріалу, наявність самостійних міркувань і висновків. Робота містить необхідні структурні частини, витримані усі вимоги до їх змісту. Перевірка кваліфікаційної випускної роботи на наявність співпадань показала, що робота не має ознак плагіату
B	4	32–35	Тема кваліфікаційної роботи розкрита, але є окремі недоліки непринципового характеру: в теоретичній частині поверхово проаналізовані літературні джерела, недостатньо використані інформаційні матеріали, висновки достатньо обґрунтовані. Робота написана самостійно, зміст відповідає назві, завдання виконані, мета досягнута. Частина дослідницьких завдань виконана недостатньо ґрунтовно. Належний рівень логічності та доказовості викладення матеріалу. Кваліфікаційна робота містить необхідні структурні частини, витримані усі вимоги до їх змісту. Перевірка кваліфікаційної випускної роботи на наявність співпадань показала, що робота не має ознак плагіату
C	4	29–31	Тема кваліфікаційної роботи розкрита достатньо якісно, але були окремі недоліки принципового характеру: нечітко сформульовані мета, об'єкт, предмет дослідження, в теоретичній частині неповністю проведений аналіз літературних джерел, недостатньо використані інформаційні матеріали або застарілі й сумнівні, висновки обґрунтовані недостатньо чітко. Робота написана самостійно. Зміст роботи відповідає темі дослідження. Частина дослідницьких завдань виконана недостатньо ґрунтовно. Належний рівень логічності та доказовості викладення матеріалу, у ряді випадків відсутні самостійні міркування та висновки. Робота містить необхідні структурні частини, витримані вимоги до їх змісту. Достатньо проаналізовані наукові джерела. Перевірка кваліфікаційної роботи на наявність співпадань показала, що робота не має ознак плагіату
D	3	26–28	Тема кваліфікаційної роботи в основному розкрита, але є недоліки змістовного характеру: нечітко сформульована мета дослідження, визначення об'єкта, предмета дослідження некоректні, теоретичний розділ має виражений компілятивний характер, в аналітичній частині надлишок елементів описовості, добір інформаційних матеріалів (таблиць, графіків, схем) не завжди обґрунтований. В оформленні роботи є незначні помилки. Кваліфікаційна робота написана самостійно. Зміст роботи має незначні відхилення від теми дослідження. Переважна більшість дослідницьких завдань виконана недостатньо ґрунтовно. Слабка доказовість чи нелогічність викладення матеріалу, у ряді випадків відсутність самостійних міркувань і висновків. Таблиці, рисунки або графіки не повною мірою відповідають до вимог їх змісту. Кваліфікаційна робота містить необхідні структурні частини, але витримані не всі вимоги щодо їх змісту. Перевірка кваліфікаційної роботи на наявність співпадань показала, що робота не має ознак плагіату

Продовження таблиці 7

E	3	20–25	Тема роботи в основному розкрита, але є недоліки змістовного характеру: нечітко сформульована мета дослідження, визначення об'єкта, предмета дослідження є помилковим, теоретичний розділ має виражений компілятивний характер, наукова полеміка відсутня, в аналітичній частині є надлишок елементів описовості (без нових статистичних і нормативних даних), добір інформаційних матеріалів (таблиць, графіків, схем) не завжди обґрунтований, заходи та пропозиції, що розміщені в третьому розділі, обґрунтовані непереконливо або не впливають із дослідження. Переважна більшість дослідницьких завдань виконана недостатньо ґрунтовно. Слабка доказовість чи нелогічність викладення матеріалу, у ряді випадків відсутні самостійні міркування та висновки. Перевірка кваліфікаційної випускної роботи на наявність співпадань показала, що робота не має ознак плагіату
FX	2	15–24	Нечітко сформульована мета кваліфікаційної роботи, є грубі помилки у формулюванні об'єкта та предмета дослідження. Розділи логічно не пов'язані між собою. Відсутній критичний огляд сучасних літературних джерел. Аналіз виконаний поверхово, переважає описовість на шкоду системності та глибини. Пропоновані заходи випадкові, з аналізу не впливають. Є грубі помилки в оформленні роботи. Зміст роботи не відповідає темі дослідження, має істотні відхилення від теми дослідження. Переважна більшість дослідницьких завдань не виконана. Логічність і доказовість викладення матеріалу, самостійні міркування та висновки відсутні. Робота не містить усіх необхідних структурних частин, у додержанні вимог до їх змісту є значні порушення. Аналіз виконаний поверхово. Перевірка кваліфікаційної випускної роботи на наявність співпадань показала, що робота не має ознак плагіату
F	2	0–15	Розділи логічно не пов'язані між собою. Відсутній критичний огляд сучасних літературних джерел. Аналіз виконаний поверхово, переважає описовість на шкоду системності й глибини. Пропоновані заходи випадкові, з аналізу не впливають, економічне обґрунтування неповне та непереконливе. Є грубі помилки в оформленні. зміст роботи не відповідає темі дослідження, має істотні відхилення від теми дослідження. Переважна більшість дослідницьких завдань не виконана. Робота не містить усіх необхідних структурних частин, у додержанні вимог до їх змісту є значні порушення
F	2	0	Виявлені в роботі запозичення є недобросовісними та мають ознаки плагіату, або в ній містяться навмисні спотворення тексту, що вказують на спроби приховування недобросовісних запозичень, у зв'язку з чим, робота не допускають до захисту

Оцінювання якості захисту кваліфікаційної бакалаврської роботи за відповідними критеріями наведено в таблиці 8.

Таблиця 8 – Оцінювання якості захисту кваліфікаційної бакалаврської роботи

Критерій оцінювання	Кількість балів
Теоретична та практична цінність результатів (коригувальний коефіцієнт – 2)	0–5
Презентація роботи (якість доповіді та роздаткового матеріалу) (коригувальний коефіцієнт – 2)	0–5
Відповіді на поставлені запитання, уміння проводити наукову дискусію (коригувальний коефіцієнт – 4)	0–5
Разом	0–40

У разі, якщо студент зробив доповідь англійською мовою, комісія може ухвалити рішення відповідно до якості такої доповіді, оцінити захист додатковими 5 балами.

Зразок відгуку керівника кваліфікаційної роботи наведений у додатку Р.

Приблизне співвідношення балів за обраними критеріями в межах обраної структури оцінювання наведено в таблиці 9.

Таблиця 9 – Критерії оцінювання якості захисту кваліфікаційних робіт

Оцінка за системою ECTS	Оцінка за 5-бальною шкалою	Кількість балів	Якісні критерії оцінки знань
A	5	(36–40)	Доповідь логічна й коротка, проголошена вільно, супроводжена якісною презентацією (роздатковим матеріалом) відгук і рецензія позитивні, відповіді на запитання членів ЕК правильні та стислі
B	4	(33–35)	Доповідь логічна, стисла, проголошена вільно, супроводжена якісною презентацією (роздатковим матеріалом). Є окремі зауваження в рецензії та відгуках, відповіді на запитання членів ЕК переважно правильні, оформлення роботи в межах вимог
C	4	(30–32)	Доповідь недостатньо логічно структурована, прочитана за текстом, не достатньо супроводжена презентативними матеріалами. Є окремі зауваження в рецензії та відгуках, відповіді на запитання членів ЕК здебільшого правильні, оформлення роботи в межах вимог
D	3	(26–29)	Доповідь недостатньо логічно структурована, прочитана за текстом, мало супроводжена презентативними матеріалами. Є окремі зауваження в рецензії та відгуках, не всі відповіді на запитання членів ЕК правильні або повні. Є зауваження до оформлення випускної роботи
E	3	(24–25)	Доповідь неструктурована, прочитана за текстом, не презентована роздатковими матеріалами. Є окремі зауваження в рецензії та відгуках, не всі відповіді на запитання членів ЕК правильні або повні. Є зауваження до оформлення випускної роботи
FX	2	(14–23)	Оформлення роботи не відповідає вимогам. Ілюстрації до захисту відсутні. Відповіді на запитання членів ЕК неточні або неповні
F	2	(0–13)	Студент відмовився від публічного захисту бакалаврської роботи

Здобувача вищої освіти, який на захисті кваліфікаційної бакалаврської роботи одержав незадовільну оцінку, відраховують з університету і йому видають академічну довідку. У разі, якщо захист кваліфікаційної бакалаврської роботи визнають незадовільним, екзаменаційна комісія встановлює, чи може студент подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюваннями, чи він зобов'язаний опрацювати нову тему, визначену кафедрою.

Здобувача вищої освіти, який не захистив кваліфікаційну бакалаврську роботу, допускають до повторного захисту впродовж трьох років після невдалого захисту. Здобувачу, який не захищав кваліфікаційну роботу з поважної причини (документально підтвердженої), ректором університету може бути продовжений термін навчання до наступного терміну роботи екзаменаційної комісії із захисту кваліфікаційних робіт, але не більше ніж на один рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про Освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>.
2. Закон України «Про вищу освіту» 01.01.2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.help/law/1556-VII/edition01.01.2019/>.
3. Антонюк Л. Л. Методичні матеріали : курсова робота / Л. Л. Антонюк. – Київ : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2007. – 22 с.
4. Владімірова Н. А. Студентські наукові роботи (курсіві, бакалаврські, дипломні та магістерські) : методичні рекомендації до написання та вимоги до оформлення (для студентів спеціальності «країнознавство») / уклад.: Н. А.Владімірова, Ю. С. Занько, О. В. Федунь. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 32 с.
5. ДСТУ 7.1–2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та ДСТУ 7.80–2007 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».
6. ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання» – На заміну ДСТУ 3008-95. [Чинний від 2017-07-01]. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 26 с.
7. ДСТУ 8302:2015. «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Чинний від 2016-07-01]. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 17 с.
8. Дипломна робота бакалавра : методичні рекомендації щодо написання та захисту / уклад. Л. І. Хомутенко / – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 82 с.
9. Дипломна робота магістра : методичні рекомендації щодо написання і захисту / уклад. М. І. Макаренко, О. М. Костюк, О. В. Костюк. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 82с.
10. Дипломна робота : методичні вказівки щодо написання та оформлення дипломних робіт для здобувачів другого (магістр) рівня вищої освіти спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» денної та заочної форм навчання / укладачі: Л. В. Савош, Ю. Г. Фесіна. – Луцьк : Луцький НТУ, 2017. – 40 с.
11. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf>.
12. Підготовка та захист випускної роботи: методичні рекомендації / уклад.: Т. А.Васильєва, Т. Г. Савченко, І. В.Бєлова, С.В. Башлай.– Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 46 с.
13. Положення про кваліфікаційну роботу в Національній академії внутрішніх справ / уклад.: Шакун В. І., Лапко А. Г., Ірхін Ю. Б. та ін. – Київ: НАВС, 2011. – 40 с.

14. Положення про організацію виконання та захисту дипломних робіт студентів Університету «КРОК» : навч.-методич. видання / Київ: Університет «КРОК», 2008. – 33с.
15. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5.09 2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>.
16. Терещук В. І. Дипломна робота бакалавра : методичні рекомендації до виконання та захисту для студентів напряму підготовки «Міжнародна інформація» денної та заочної форми навчання. – Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2011. – 36 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А
(довідковий)
ФОРМА ЗАЯВИ НА ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет

(повна назва інституту/факультету)

(повна назва кафедри)

Завідувачу кафедри

(прізвище, ім'я, по батькові)

здобувача ____ курсу, групи ____

(прізвище, ім'я, по батькові)

ЗАЯВА

Прошу затвердити мені тему кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» Освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини» у такій редакції:

(дата)

(підпис студента)

(прізвище та ініціали)

ПОГОДЖЕНО:

Керівник кваліфікаційної роботи:

(підпис)

(прізвище, ініціали)

ДОДАТОК Б

(довідковий)

ЗРАЗОК ТИТУЛЬНОГО АРКУША КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту /ЦЗДВН

Кафедра міжнародних економічних відносин

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

_____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини»

на тему «НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ

УКРАЇНИ

НА СВІТОВОМУ РИНКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ»

Здобувача(ки) групи _____
(шифр групи) (підпис) (ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

_____ (підпис)

_____ (ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, ім'я та ПРІЗВИЩЕ) (підпис)

Суми – 20__ рік

Продовження додатка Б

**EXAMPLE OF THE FRONT PAGE OF BACHELOR'S
DEGREE QUALIFICATION PAPER**

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

SUMY STATE UNIVERSITY

Educational and Research Institute of Business, Economics and Management

Department of International Economic Relations

«Admitted to the defense»

Head of the Department

(signature)

(full name)

_____ 20__ p.

QUALIFICATION PAPER

It is submitted for the Bachelor's degree

Specialty 292 "International Economic Relations"

on the topic " DIRECTIONS OF PROVIDING UKRAINE'S COMPETITIVE
POSITIONS IN THE GLOBAL MARKET OF HIGH-TECH PRODUCTS "

Student group _____
(group's code)

(signature)

(full name)

Qualifying Bachelor's paper contains the results of own research. The use of the ideas, results and texts of other authors has a link to the corresponding source

(signature)

(full name)

Research advisor _____
(position, scientific degree, full name) (signature)

Sumy, 20__

ДОДАТОК В

(довідковий)

ЗРАЗОК ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту / ЦЗДВН

Кафедра міжнародних економічних відносин

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

БАКАЛАВРА

(спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»)

здобувачу _____ курсу, групи _____

(номер курсу)

(шифр групи)

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи _____

затверджена наказом по університету від «__» _____ 20__ року № _____

2. Термін подання здобувачем закінченої роботи «__» _____ 20__ року.

3. Мета кваліфікаційної роботи _____

4. Об'єкт дослідження _____

5. Предмет дослідження _____

6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах _____

7. Орієнтовний план кваліфікаційної бакалаврської роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

Розділ 1 _____

(назва – термін подання)

У розділі 1 _____

(зміст конкретних завдань до розділу, які повинен виконати студент)

Розділ 2 _____

(назва – термін подання)

Продовження додатка В

У розділі 2 _____

(зміст конкретних завдань до розділу, які має виконати студент)

Розділ 3 _____

(назва – термін подання)

У розділі 3 _____

(зміст конкретних завдань до розділу, які повинен виконати студент)

Дата видачі завдання: «____» _____ 20__ року

Продовження додатка В

EXAMPLE OF TASKS FOR BACHELOR'S DEGREE QUALIFICATION PAPER

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

SUMY STATE UNIVERSITY

Educational and Research Institute of Business, Economics and Management

Department of International Economic Relations

TASKS FOR BACHELOR'S DEGREE QUALIFICATION PAPER

(specialty 292 " International Economic Relations ")

student _____ course, group _____

(course number)

(group's code)

(student's full name)

1. The theme of the paper is _____

approved by the order of the university from « __ » _____ 20 __ №__

2. The term of completed paper submission by the student is «__» _____ 20_____

3. The purpose of the qualification paper is _____

4. The object of the research is _____

5. The subject of research is _____

6. The qualification paper is carried out on materials _____

7. Approximate qualifying bachelor's paper plan, terms for submitting chapters to the research advisor and the content of tasks for the accomplished purpose is as follows:

Chapter 1 _____

(title, the deadline for submission)

Chapter 1 deals with _____

(the content of concrete tasks to the section to be performed by the student)

Chapter 2 _____

(title, the deadline for submission)

Chapter 2 deals with _____

(the content of concrete tasks to the chapter to be performed by the student)

Chapter 3 _____

(title, the deadline for submission)

Chapter 3 deals with _____

(the content of concrete tasks to the chapter to be performed by the student)

Date of issue of the task: « ____ » _____ 20 __

ДОДАТОК Г
(довідковий)
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ
АНОТАЦІЇ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр
на тему

«ВАЛЮТНИЙ РИНОК УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВИЙ СЕГМЕНТ СВІТОВОГО
РИНКУ»

здобувача _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Дві порожні рядки: розмір шрифту – 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5

Основний зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи викладено на 40 сторінках, зокрема список використаних джерел із 40 найменувань, який розміщено на 4 сторінках. Робота містить 12 таблиць, 6 рисунків, а також 10 додатків, розміщених на 16 сторінках.

Валютний ринок України відіграє дуже важливу роль в економічному житті країни. Використання механізмів валютного ринку дозволяє впливати на економічний розвиток шляхом стимулювання діяльності суб'єктів економіки чи, навпаки, стримування їх ділової активності. А стан інших секторів економіки, у свою чергу, має значний вплив на кон'юнктуру валютного ринку. Тож валютні відносини у значній мірі відображають ті процеси та проблеми, які мають місце у національній та світовій економіці. Тому важливим є визначення основних проблем валютного ринку України шляхом аналізу стану та динаміки основних його складових з метою подальшого удосконалення валютної політики та законодавства у сфері регулювання валютних відносин.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи полягає у виявленні основних проблем функціонування валютного ринку України та розробленні рекомендацій щодо їх вирішення на основі світової та вітчизняної практики.

Мета роботи реалізується шляхом виконання наступних завдань:

- проаналізувати структуру та основні інструменти світового валютного ринку;
- дослідити основні операції банків на валютному ринку як основного його суб'єкту;
- проаналізувати показники розвитку валютного ринку;
- дослідити сучасні тенденції світового валютного ринку;
- проаналізувати поточний стан валютного ринку України;
- виокремити причини виникнення дисбалансів на валютному ринку України та проаналізувати заходи НБУ щодо стабілізації ситуації на ньому;
- виявити перспективи розвитку світового валютного ринку у контексті фінансової глобалізації;
- визначити напрямки вдосконалення державного регулювання у сфері валютного регулювання;

У процесі дослідження залежно від цілей і завдань були використані відповідні методи дослідження економічних процесів, серед яких систематизація та узагальнення (під час теоретичного обґрунтування – поняття валютний ринок), порівняльний метод (при...), метод кількісного аналізу..., методи індукції та дедукції...

Отримані результати кваліфікаційної бакалаврської роботи:

1. На сучасному етапі на світовому валютному ринку відбувається перерозподілення міжнародних валютних резервів на користь країн, що розвиваються, а також відбувається скорочення частки основних валют у структурі оборотів світового валютного ринку.

2. Основні зміни ринку в майбутньому стосуватимуться трансформації механізмів здійснення торгівлі, а зростання економічного впливу окремих держав на світовій арені спричинить реформу світової валютної системи.

...

Одержані результати можуть бути використані в процесі розроблення стратегії зовнішньоекономічного розвитку України та оцінки ефективності проведення політики у сфері валютного регулювання.

Результати апробації основних положень кваліфікаційної бакалаврської роботи розглядалися на:

1) VIII Міжнародній науково-практичній конференції;

...

Ключові слова: СВІТОВИЙ ВАЛЮТНИЙ РИНОК, ВАЛЮТНИЙ РИНОК УКРАЇНИ, ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ, ВАЛЮТНИЙ РИЗИК... (5–10).

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 20__ рік

Рік захисту роботи – 20__ рік

Продовження додатка Г
**EXAMPLE OF THE SUMMARY APPEARENCE OF BACHELOR'S
DEGREE QUALIFICATION PAPER**

ABSTRACT

on bachelor's degree qualification paper on the topic
«CURRENCY MARKET OF UKRAINE AS A COMPLEX SEGMENT OF THE
WORLD MARKET»

student _____
(full name)

Two empty lines: pt. size – 14 pt., line spacing – 1.5

The main content of the bachelor's degree qualification paper is presented on 40 pages, including references consisted of 40 used sources, which is placed on 4 pages. The paper contains 12 tables, 6 figures, as well as 10 apps that are presented on 16 pages.

The foreign exchange market of Ukraine plays a very important role in the economic life of the country. The use of foreign exchange market mechanisms allows influencing economic development by stimulating the activities of economic entities or, on the contrary, restraining their business activity. And the state of other sectors of the economy, in turn, has a significant impact on the currency market. Therefore, currency relations largely reflect the processes and problems that take place in the national and world economy.

The purpose of the bachelor's degree qualification paper is to identify the main problems of the functioning of the foreign exchange market of Ukraine and to develop recommendations for their solution based on the world and national practices.

The purpose of the work is realized by performing the following tasks:

- analyze the structure and main instruments of the world currency market;
- to investigate the main operations of banks on the foreign exchange market as its main subject;

...

In the process of research depending on the goals and objectives, we used relevant methods of studying economic processes, including systematization and generalization (in the theoretical justification is the concept of the currency market),

the comparative method (if ...), method of quantitative analysis, methods of induction and deduction...

According to the results of the study the following conclusions are formulated:

1. At the present stage, the international currency market is redeploying international currency reserves in favor of developing countries, as well as reducing the share of major currencies in the structure of the turnover of the world foreign exchange market.

2. The main changes in the market in the future will concern the transformation of the mechanisms of trade, and the growth of the economic impact of individual states on the world scene will lead to the reform of the world monetary system.

...

The obtained results can be used in the process of development of the strategy of foreign economic development of Ukraine and the evaluation of the effectiveness of conducting policy in the field of currency regulation.

Results of approbation of the basic provisions of the qualification Bachelor work was considered at:

1) VII International scientific-practical conference and conference;

...

Keywords: WORLD EXCHANGE MARKET, EXCHANGE MARKET OF UKRAINE, CURRENCY OPERATIONS, EXCHANGE RISK, CURRENCY ADJUSTMENT ... (5–10).

The year of qualifying paper fulfillment is 20__

The year of paper defense is 20__

ДОДАТОК Д
(довідковий)
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ЗМІСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
(складається з 3 розділів)

ЗМІСТ

Два порожні рядки: розмір шрифту – 14 пт., міжрядковий інтервал – 1,5

Вступ.....	8
1 Теоретичні засади дослідження конкурентних позицій на ринку високотехнологічної продукції.....	10
1.1 Теоретико-методологічний досвід дефініції та класифікації високотехнологічних галузей і продукції.....	10
1.2	15
1.3	20
2	31
2.1	31
2.2	37
2.3	43
3	50
3.1	50
3.2	60
Висновки.....	75
Список використаних джерел	76
Додатки.....	78

Продовження додатка Д
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ЗМІСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
(складається з 2 розділів)

ЗМІСТ

Два порожні рядки: розмір шрифту – 14 пт., міжрядковий інтервал – 1,5

ВСТУП.....	8
1 Теоретичні засади дослідження конкурентних позицій на ринку високотехнологічної продукції.....	10
1.1 Теоретико-методологічний досвід дефініції та класифікації високотехнологічних галузей і продукції.....	10
1.2	15
1.3	20
2	31
2.1	31
2.2	37
2.3	43
Висновки.....	75
Список використаних джерел.....	76
Додатки.....	78

Продовження додатка Д
**EXAMPLE OF FORMATION OF CONTENT OF BACHELOR'S
 DEGREE QUALIFICATION PAPER**
 (consists of 3 chapters)

CONTENT

Two blank lines: pt size – 14 pt, line spacing – 1.5

Introduction.....	8
1 Theoretical principles of research of competitive positions in the market of high-tech products.....	10
1.1 Theoretical and methodological experience of definition and classification of high-tech industries and products.....	10
1.2	15
1.3	20
2	31
2.1	31
2.2	37
2.3	43
3	50
3.1	50
3.2	60
Conclusions	75
References	76
Appendices	78

Продовження додатка Д
**EXAMPLE OF FORMATION OF CONTENT OF BACHELOR'S
DEGREE QUALIFICATION PAPER**
(consists of 2 chapters)

CONTENT

Two blank lines: font size – 14 pt, line spacing – 1.5

INTRODUCTION.....	8
1 Theoretical research foundations competitive position on the market of high-tech products.....	10
1.1 Theoretical and methodological experience of definition and classification of high-tech industries and products	10
1.2	15
1.3	20
2	31
2.1	31
2.2	37
2.3	43
Conclusions.....	75
References	76
Appendices.....	78

ДОДАТОК Е
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ РОЗДІЛІВ І ПІДРОЗДІЛІВ

20 мм ↑↓ 5 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ НА РИНКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ 1.1 Теоретико-методологічний досвід дефініції та класифікації високотехнологічних галузей і продукції. <i>Два порожні рядки: розмір шрифту – 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5</i> Високі технології сприяють збільшенню обсягів національного виробництва й торгівлі, їх застосування дозволяє отримувати надприбутки, створювати високооплачувані робочі місця, стимулювати розвиток інших секторів економіки, посилюючи конкурентні позиції країни на світовому ринку та сприяючи зростанню ефективності економічної системи й підвищенню рівня життя. 1.2 Теоретичні аспекти конкурентоспроможності та формування конкурентних переваг країни у високотехнологічних секторах. З розвитком суспільного виробництва, посиленням інтернаціоналізації та її наступного етапу – глобалізації, в межах індустріального, а потім і постіндустріального суспільства змінювалися умови конкурентного середовища. 20 мм ↑↓	
30 мм ←→	15 мм ←→

ДОДАТОК Ж

ЗРАЗОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОВІДКИ

Інформаційна довідка¹⁾ щодо якісних показників кваліфікаційної роботи

П.І.Б. здобувача вищої освіти _____
 Освітній ступінь _____
 Спеціальність _____
 Освітня програма _____

№ з/п	Якісні показники кваліфікаційної роботи	Зазначити так/ні
1	Виконана за програмою академічної мобільності	
2	Високий рівень використання програмного забезпечення ²⁾	
3	Результати впроваджено на підприємстві, (в організації, установі) або в навчальному процесі ³⁾	
4	Виконана на замовлення підприємства (організації, установи) ³⁾	
5	Захищена на підприємстві (в організації, установі)	
6	Захист англійською мовою ⁴⁾	
7	Комплексна кваліфікаційна робота ⁵⁾	
8	Виконана під подвійним керівництвом ⁶⁾	
9	Поглиблена наукова складова (участь в НДР, участь у всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт)	
10	Результати оприлюднені в тезах доповіді, фаховій статті	

Керівник кваліфікаційної роботи _____
 _____ (підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Завідувач кафедри _____
 _____ (аббревіатура назви) (підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

- ¹⁾ додається до відгуку керівника на кваліфікаційну роботу здобувача за усіма освітніми ступенями;
²⁾ крім спеціальностей ІТ-спрямування, ОП «Економічна кібернетика»;
³⁾ враховується лише за наявності акту впровадження та листа-замовлення на проведення дослідження;
⁴⁾ Крім англомовних освітніх програм та освітніх програм спеціальностей 035 «Філологія», 292 «Міжнародні економічні відносини»;
⁵⁾ виконана двома або більше здобувачами однієї або різних спеціальностей;
⁶⁾ співкерівництво кваліфікаційної роботи здійснено викладачем і фахівцем-практиком або науково-педагогічним працівником СумДУ та іноземного ЗВО.

ДОДАТОК И
(довідковий)
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ІЛЮСТРАЦІЙ
Один порожній рядок: розмір шрифту – 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5

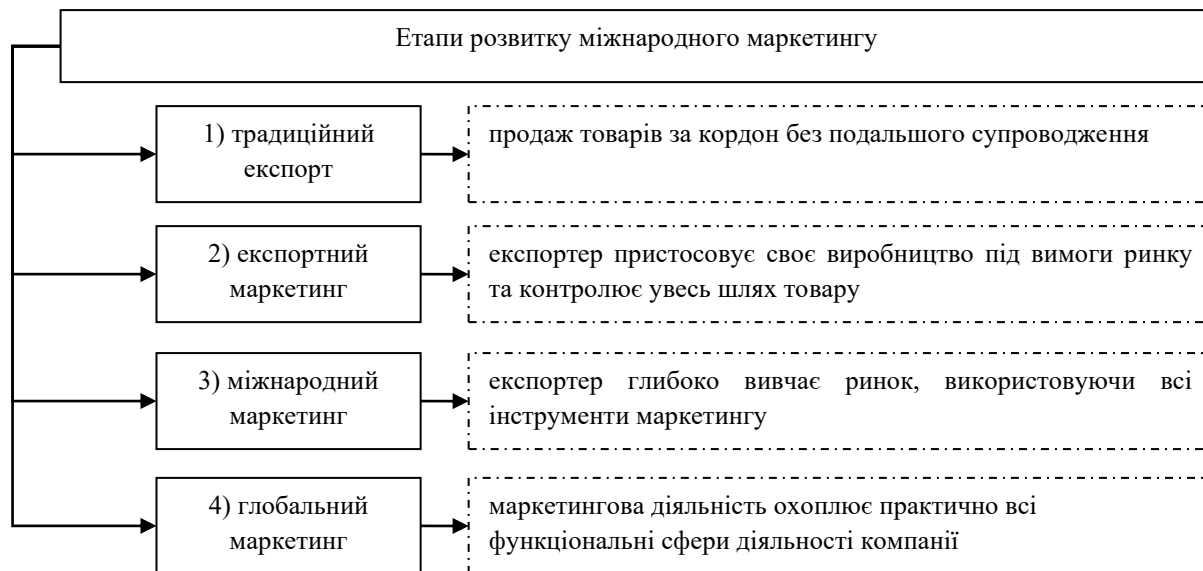

Рисунок 1.2 – Характеристика етапів розвитку міжнародного маркетингу

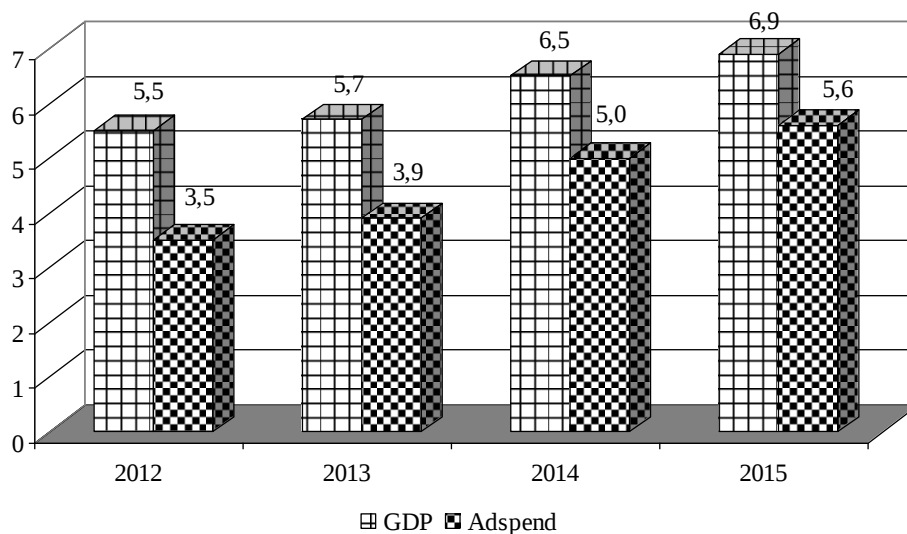

Рисунок 1.8 – Прогноз зростання глобального рекламного ринку*

*Джерело: ZenithOptimedia

ДОДАТОК К
(довідковий)
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ТАБЛИЦЬ

Таблиця 1.3 – Топ-10 найбільших банків світу в 2015 році

№ пор.	Назва банку	Країна	Активи, млрд дол.	Капітал, млрд дол.	Рейтинг стабільності (Standard & Poor's)
1	BNP	Франція	2,964	90,648	AA
2	Royal Bank of Scotland Group	Великобританія	2,747	123,859	A
3	HSBC Holdings	Великобританія	2,364	122,157	AA-
4	Crédit Agricole	Франція	2,243	75,504	AA-
5	Barclays	Великобританія	2,233	80,586	AA-
6	Bank of America	США	2,223	160,387	A
7	Mitsubishi UFJ Financial Group	Японія	2,196	77,218	A+
8	Deutsche Bank	Німеччина	2,162	49,576	A+
9	JPMorgan Chase	США	2,032	132,971	A+
10	Citigroup	США	1,857	127,034	A

ДОДАТОК Л
(довідковий)
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ФОРМУЛ

«... Розрахунок впливу даного фактора на зміну розміру чистого прибутку описують формулою (3.1):

один порожній рядок: розмір шрифту – 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5
$$\Delta\Pi_{\Phi\mathcal{D}} = \Phi\mathcal{D}_1 - \Phi\mathcal{D}_0; \quad (3.1)$$

один порожній рядок: розмір шрифту – 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5
де $\Delta\Pi_{\Phi\mathcal{D}}$ – зміна чистого прибутку за рахунок зміни суми фінансових доходів;

$\Phi\mathcal{D}_1$ – сума фінансових доходів у звітному періоді;

$\Phi\mathcal{D}_0$ – сума фінансових доходів у попередньому періоді».

«...Рентабельність власного капіталу (ROE) розраховують за формулою (3.2):

$$R_{ROE} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\text{ряд. 220 ф. 2}}{\text{ряд. 380 ф. 1}} \quad (3.2)$$

Цей показник ...»

ДОДАТОК М
(довідковий)
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ДОДАТКІВ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

ДОДАТОК Б
Два пусті рядки: розмір шрифту – 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5

Таблиця Б.1 – Обсяги світового валютного ринку у 1989–2007 рр.
(щоденний обіг, млрд дол.)*

Інструмент	1989 р.	1992 р.	1995 р.	1998 р.	2001 р.	2004 р.	2007 р.
Операції спот	428	541	680	762	519	840	1 305
Операції форвард	22	70	115	155	164	261	434
Операції своп	165	457	777	1 052	934	1 329	2 250
Похибка у звітах	101	8	0	0	–1	–1	–1
Загальний розмір ринку	716	1 076	1 572	1 969	1 616	2 429	3 988

* Джерело: Triennial Central Bank Survey 2007. – Bank for international settlements // Triennial Central Bank Survey of Foreign Exchange and Derivatives Market Activity in 2007 - Final results. - <http://www.bis.org/publ/rpfx07t.htm>

Один порожній рядок: розмір шрифту – 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5

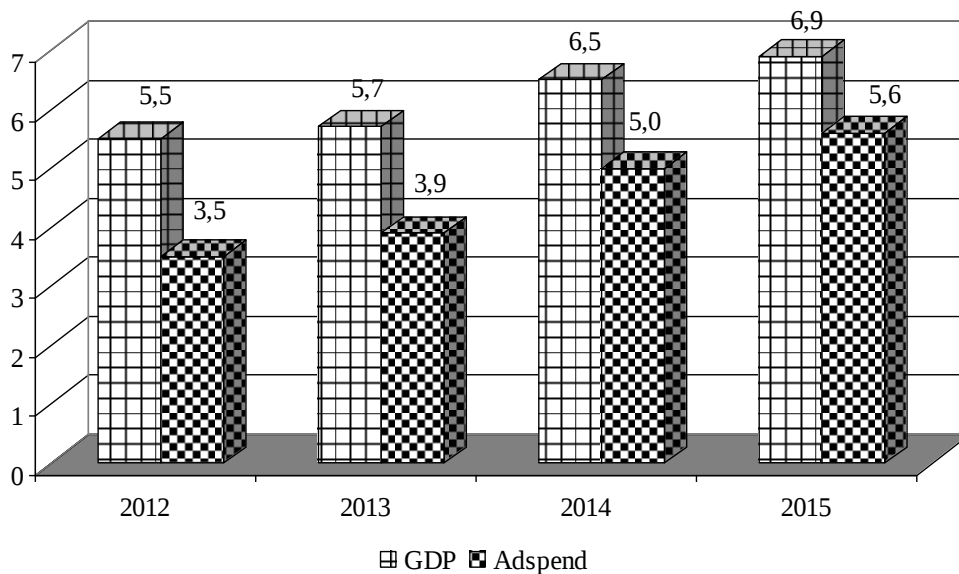

Рисунок 1.8 – Прогноз зростання глобального рекламного ринку*
* Джерело: Zenith Optimedia

ДОДАТОК Н
(довідковий)
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Таблиця Н.1 – Оформлення бібліографічних описів відповідно до ДСТУ 8302:2015

Джерело	Приклад оформлення
Книги: один автор	Корнєєв В. В. Фінансові посередники як інститути розвитку : монографія. Київ : Основа, 2007. 192 с.
Книги: два автори	Герасимчук В. Г., Войтко С. В. Міжнародна економіка : навчальний посібник. Київ : Знання, 2009. 302 с.
Книги: три автори	Козик В. В., Панкова Л. А., Даниленко Н. Б. Міжнародні економічні відносини : навч. посібник 4-ге вид., стер. Київ : Знання – Прес, 2003. 406 с.
Книги: чотири і більше авторів	Економіка зарубіжних країн: навчальний посібник. О. Є. Кузьмін, Л. І. Чернобай, А. О. Босак, М. В. Кізло. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2010. 360 с. Право Європейського Союзу : навчальний посібник / В. М. Бесчастний та ін. ; за ред. В. М. Бесчастного. 2-ге вид., стер. Київ : Знання, 2011. 366 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за ред. В. М. Гейця та ін. Київ : НВЦ НБУВ, 2009. 687 с.
Багатотомні видання	Кучерявенко Н. П. Курс податкового права: в 6 т. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. Харьков: Право, 2007. 536 с.
Автореферати дисертацій	Матвієнко П. В. Розвиток грошово-кредитних відносин у трансформаційній економіці України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01. Київ, 2004. 19 с.
Дисертації	Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
Законодавчі та нормативні документи	Конституція України. Київ : КМ-видавництво, 2013. 96 с. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2018). Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i> . 2017. № 4. С. 530–543.
Матеріали конференцій (тези, доповіді)	Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. <i>Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук</i> : матеріали III регіон. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 211–212.
Електронні ресурси	Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років XX століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i> . 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006 (дата звернення: 15.11.2017). Промислова політика: порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України <i>acquis communautaire</i> Європейського Союзу: URL: www.minjust.gov.ua/file/23513 . (дата звернення: 15.11.2013) Global Development Finance 2009. Charting a Global Recovery, 2009 The International Bank for Reconstruction and Development ; The World Bank. 167 p. URL: http://www.worldbank.org .

ДОДАТОК П
(довідковий)
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ВІДГУКУ КЕРІВНИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ
БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут БіЕМ/ ЦЗДВН
Кафедра міжнародних економічних відносин

ВІДГУК КЕРІВНИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ

Здобувача _____
(прізвище, ім'я, по батькові)
Група _____ курс _____ спеціальність _____
(шифр групи) (номер курсу) (шифр та назва спеціальності)
Тема кваліфікаційної роботи _____

1. Оцінювання керівника та рецензента кваліфікаційної роботи

Критерій оцінювання	Кількість балів
1. Оцінювання змістовних аспектів керівником кваліфікаційної роботи	
Загальний рівень розкриття теми у кваліфікаційній бакалаврській роботі (коригувальний коефіцієнт – 2)	0–5
Теоретична та практична цінність одержаних результатів (коригувальний коефіцієнт – 2)	0–5
Наявність логічної послідовності та наукового стилю викладення матеріалу дослідження	0–5
Оригінальність, аргументованість, обґрунтованість висновків та інші позитивні моменти кваліфікаційної бакалаврської роботи (коригувальний коефіцієнт – 2)	0–5
Наявність апробації результатів кваліфікаційної бакалаврської роботи (коригувальний коефіцієнт – 2)	0–5
2. Оцінювання організаційних аспектів керівником кваліфікаційної роботи	
Додержання графіка виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи	0–5
Відповідність кваліфікаційної бакалаврської роботи до вимог нормоконтролю	0–5
3. Результат зовнішнього рецензування кваліфікаційної бакалаврської роботи	0–5
Разом	60

Продовження додатка П

Недоліки та зауваження, аргументація оцінювання:

Висновки: _____

аргументація оцінювання має містити:

- висновок про відповідність до вимоги щодо обсягу, змісту та оформлення кваліфікаційної роботи;
- висновок щодо перевірки роботи на плагіат (запозичення, виявлені в роботі, оформлені коректно і не мають ознак плагіату / оформлені некоректно / мають ознаки плагіату тощо);
- оцінку;
- висновок про допуск кваліфікаційної роботи до захисту.

Керівник кваліфікаційної роботи

(науковий ступінь, учене звання, посада) (підпис) (ініціали, прізвище)

ДОДАТОК Р
(довідковий)
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ РЕЦЕНЗІЇ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу на здобуття освітнього ступеня
бакалавр
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» здобувача
вищої освіти 4-го курсу групи _____
(шифр групи)

Навчально-наукового інституту БіЕМ// ЦЗДВН
Сумського державного університету
Арбузова Артема Анатолійовича
на тему
«Підвищення конкурентоспроможності українських підприємств
на міжнародних галузевих ринках»

Результати оцінювання

Критерій оцінювання	Кількість балів	Фактична кількість балів
1. Ступінь актуальності кваліфікаційної роботи	0–10	
2. Глибина розкриття теми	0–10	
3. Уміння аналізувати досліджувану наукову тему, чітко й логічно викладати головні аспекти проблеми	0–10	
4. Уміння аргументовано й логічно подавати узагальнення й висновки	0–10	
5. Доцільність використання обраних методів наукового дослідження	0–10	
6. Новизна та практичне значення викладених у роботі висновків і пропозицій	0–10	
7. Повнота та різноманітність вивчення джерельної бази	0–10	
8. Уміння застосовувати набуті знання під час аналізу практичних, методологічних і теоретичних проблем	0–10	
9. Якість оформлення кваліфікаційної роботи	0–10	
10. Мова та стиль кваліфікаційної роботи	0–10	
Разом		

Інші зауваження (недоліки), рекомендації _____

Продовження додатка Р

Шкала оцінювання ЕСТС	Національна шкала оцінювання	Бальна шкала оцінювання
A	відмінно (5,0)	$90 \leq RD \leq 100$
B	добре (4,0)	$82 \leq RD \leq 89$
C		$74 \leq RD \leq 81$
D	задовільно (3,0)	$64 \leq RD \leq 73$
E		$60 \leq RD \leq 63$
FX	незадовільно (2,0)	$35 \leq RD \leq 59$
F		$RD < 35$

Загальний висновок: тема кваліфікаційної роботи розкрита досить повно. Завдання до розрахунково-аналітичної частини виконане в повному обсязі. Розгляд основних питань теми проведений із застосуванням необхідного фактичного та статистичного матеріалу.

Робота відповідає всім нормативним вимогам, що висувають до змісту кваліфікаційних робіт, і заслуговує оцінки «відмінно» та може бути рекомендована до захисту, а її автор, Арбузов Артем Анатолійович, заслуговує присвоєння освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини».

Рецензент:

(посада, науковий ступінь)

(підпис, дата)

(ініціали, прізвище)

М.П.
« ____ » _____ 20__ р.

ДОДАТОК С

(довідковий)

ЗРАЗКИ ІДИОМ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДО ВИКОРИСТАННЯ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ

- деякі автори вбачають...;
- у літературі вже зазначалося...;
- в економічній літературі існують дуже суперечливі судження з питання про те, чи варто відносити...;
- поширеним вважають уявлення про те, що...;
- що ж стосується..., то...;
- Отже, є всі підстави вважати...;
- водночас потрібно враховувати й іншу обставину, що звичайно не беруть до уваги та під час розгляду цієї проблеми;
- необхідно враховувати, що...;
- викликає заперечення використання...;
- у будь-якому разі...;
- у зв'язку з цим заслуговує на увагу...;
- на жаль, облік... не проводиться;
- ряд економістів додержуються думки...;
- ряд інших пропозицій, заснованих на..., також виявилися недостатньо продуктивними;
- відомо, що...; на думку одних...;
- інші вважають...;
- існує думка...;
- в економічній літературі трапляються й інші тлумачення;
- наведені міркування є доказом...;
- це обмеження підсилюється останніми роками тенденцією зростання...;
- усе це свідчить про актуальність пошуку нових і розвиток сформованих аспектів проблеми (теорії питання);
- переконливим фактом (аргументом) на користь... може слугувати той факт, що запропоновані...;
- із визнання доцільності впливає необхідність...;
- це аж ніяк не применшує ролі...;
- у підході до зазначеного питання не склалося єдиної точки зору;
- неправильно було б спрощувати...; характерною рисою є...;
- поширена думка про те, що...;
- не підтвердилося більш пізніми (останніми) дослідженнями;
- нижче буде зроблена спроба обґрунтувати (довести)...

- Продовження додатка С
- останніми роками виявилися дві основні тенденції в...
- менше варіантів виникає (є) при (за)...;
- інші технічні (організаційні, методологічні) складності є (виникають) при...;
- існують (є) такі пояснення того факту, що...;
- найбільш ефективним заходом усунення недоліків...,
- на нашу думку, є...;
- серйозним недоліком...;
- найбільша перевага...;
- добре зарекомендував себе метод...;
- однак вирішальним чинником є (стає)...;
- вище згадувалося про те... (відзначалося)...;
- підбиваючи підсумок, потрібно сказати (необхідно зазначити)...;
- у пошуку таких методів було б корисним...;
- таке (це) поставлення питання вимагає, на наш погляд,

ДОДАТОК Т
(довідковий)
РЕКОМЕНДОВАНІ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) (The Association of South-East Asian Nations) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aseansec.org.
2. Велика економічна бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.economics.com.ua.
3. Група Світового банку (The World Bank Group) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.worldbank.org.
4. Державна митна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.customs.gov.ua.
5. Інститут глобальних стратегій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.igls.com.ua.
6. Інститут світової економіки та міжнародних відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.iweir.org.ua.
7. Каталог «Імпортери та експортери України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eximbase.com.
8. Конференція ООН з правових питань міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) (United Nations Commission on International Trade Law) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.uncitral.org.
9. Комісія ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) (United Nations Conference on Trade and Development) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unctad.org.
10. Міжнародна асоціація розвитку (МАР) (The International Development Association) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.worldbank.org/ida.
11. Міжнародна фінансова корпорація (МФК) (The International Finance Corporation) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – www.ifc.org.

12. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) (International Bank for Reconstruction and Development) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.worldbank.org/ibrd.
13. Міжнародний валютний фонд (МВФ) (The International Monetary Fund) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.imf.org.
14. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.niss.gov.ua.
15. Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) (The Organization of the Petroleum Exporting Countries) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.opec.org.
16. Організація об'єднаних націй (ООН) (United Nations Organization) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.un.org.
17. Офіційна сторінка Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua.
18. Світова організація торгівлі (СОТ) (The World Trade Organization) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.wto.org.
19. Статистична служба Європейської комісії (Євростат) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eurostat.eu.int.
20. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ucerps.org.
21. Урядовий портал Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua.
22. Bank for International Settlements [Electronic resource]. - Access mode: www.bis.org.
23. Bureau of the Public Debt T-Bill, Notes and Bonds [Electronic resource]. - Access mode: www.publicdebt.treas.gov.
24. U.S. Bureau of Economic Analysis [Electronic resource]. – Access mode: www.bea.doc.gov.

25. U.S. Bureau of Labor Statistics [Electronic resource]. – Access mode:
www.stats.bls.gov.
26. U.S. Department of Labor [Electronic resource]. – Access mode:
www.dol.gov.
27. U.S. Department of the Treasury [Electronic resource]. – Access mode:
www.ustreas.gov.

Навчальне видання

Методичні вказівки
щодо написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи на здобуття
освітнього ступеня «бакалавр»
для студентів денної форми навчання
спеціальності 292 «**Міжнародні економічні відносини**»

Відповідальний за випуск Ю. М. Петрушенко

Редактор О. Ф. Дубровіна

Комп'ютерне верстання _____ -

Підп. до друку , поз.

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 2.09 . Обл.-вид. арк. 3,58. Тираж 10 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.